

JESUITA.

Od

BENNONA BRONNERA.

Přeložil

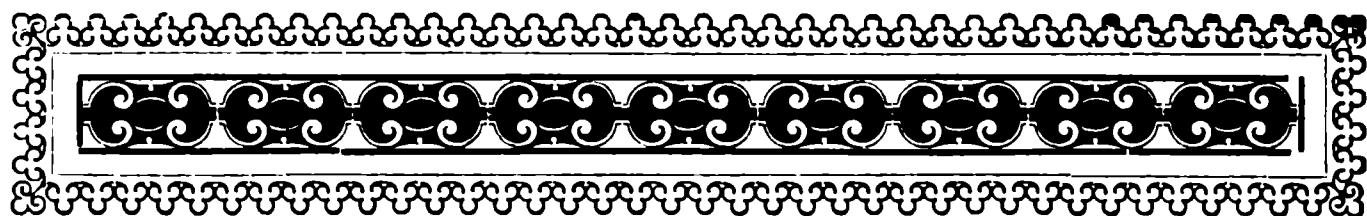
JAN SOJKA.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

1894.

Předmluva.

Milý čtenáři! Náhodou se mně dostalo originálu povídky, kterou v překladu níže podávám. V Německu, kde děj se odehrává, jest na denním přetřesu otázka jesuitů: má-li jim býti zpět povolen návrat či ne. Jak duch lžiliberálností nasáklý o jesuitech soudí, jak tisk nevěrecký o nich píše a čtenářům líčí, do jakého světla tak zvané „lepší třídy“, vzdělanci rád tento v denním hovoru staví, popisuje autor způsobem na nejvýš poutavým, střídajícím se na četných místech s kousavou ironií a nevystihlým sarkasmem. A protože duch protijezovitský všude týmž se jeví, tutéž masku licoměrnosti obléká, protože i u nás týž duch — ovšem jako i v Německu — z příčin mravnostních“ na odpor se luku chápe, aby rachotil toulcem jedem zloby a hněvu — napuštěným nad řádem Ježíšovým — požádal jsem nakladatele povídky té, by mně laskavě dovolil, případně vymohl dovolení ku překladu do češtiny, kteréhož se mně i ve vsí ochotě dostalo. Přáním mým bylo by a jest, by povídka tato vnikla s pomocí kněžstva do četných rodin, kde podobné snad předsudky vládnou proti jesuitům — a to jen z nevědomosti. Bohužel, že nevědomost věku dnešního jest v pravém slova smyslu velmocí, ovládající nejen jednotlivce, nýbrž celé vrstvy lidu, ona hýbe i národy, zda ku jejich dobru jest jinou otázkou.

Čajová společnost.

U paní krajského komisaře v Nadějově sešel se kroužek dam k čaji, při němž nechyběly i lanýžové paštiky s červeným vínem.

„Byla jste včera na „faráři ze svatého pole?“ otázala se paní vrchního rady celního, dobrosrdečná to a přitloustlá dáma, již zářil úplněk spokojenosti z tváří — své sousedky, uvadlé již krásky, již bylo lze přirovnati k vysoké, suché jedli.

„Já chodím jen na tragédie Schillerovy“ — odpověděla tázaná hodíc při tom hrdě kadeřemi černými — jež pravými nebyly — zpět do zadu.

„Jaká to jednostrannost, drahá Teklo,“ prohodila paní krajského komisaře z Velkohorských, která si dala ráda říkati „paní baronko“ a která ne méně ráda zapřádala tak zvané esthetické hovory, ač umění a literaturě nerozuměla.

„Vy víte, paní baronko,“ odpověděla Tekla z Vranovských, dcera námořního důstojníka ve výslužbě — „ne bez trpkosti, že blouzním pro náboženskou svobodu, a ten divný pohyb duševní, jaký se jeví ve starokatolictví, s největším zájmem — ano mohu říci — se ztajeným dechem sleduji. Já jsem však zaujatou — jako básník Dona Carla — pro panství ducha. Markýz Posánský ve své svobodomyšlnosti jest mým ideálem a já se nemohu propůjčiti k těm v pravdě plebejským útokům, jakými, právě jak v oné frašce, se má zasaditi smrtelná rána věcem vlastně již dávno mrtvým. Devatenácté století přece již přešlo přes tu věc k dennímu pořádku.

Milá paní vrchního rady celního seděla při těch slovech sousedčiných téměř jako mramorová socha, jen ne tak vábně, jako ty antické. Lžička od čaje, již v pravé ruce držela, stála vzprímeně na tácku a oko její bylo jak kouzlem

přikováno k ústům Tekliným, z nichž se řinul zvukný pramen řeči.

„Ach, můj drahý muž říká vždy, — děla paní bobatého bankéře Levisohna, jejíž pleť, nos a brvy nemohly zakrýti původu ze země mlékem a strdí kdysi oplývající, — že musí přijíti v našem věku úplná osvícenost, byť i lid vězel dosud hluboko v pověře. Spravedlivý Bože, tento lid! Ne! — pokračovala dcera Sionská v rozhorčení, — již to není ani se služkami k vydržení. Jak povídám, naše jinak zcela pořádná kuchařka jest toho úplně odstrašujícím příkladem. Celé večery vysedává ve své komůrce a zpívá si. Co zpívá? Unavující písničky ze své tak zvané modlitební knížky. V neděli musí stůj co stůj na své kázání; a zvláště káže-li mladý vikář s tím tmavým vlasem a sněhobílým kolárem, jest už tři dny napřed celá bez rozumu v kuchyni a každou pěknou frási páně vikářovu musím zaplatiti rozbitým čínským porcelánem a popálenými kuřaty.“

„Vždyť ale vy také světíte svou sobotu,“ — prohodila mladá dívka pozdvihujíc hlavinku od podstavce, na němž vyšivala u druhého stolu. Byla to dcera paní profesorky Zahodilové, která seděla naproti a na svou prostořekou dceru hněvivě pohledla. Dcera se zapálila ohnivou červení a opět pilně vyšivala. Než paní bankéřová zaslechla dobře poznámku mladé dívky.

„Víte,“ — pravila potlačujíc vztek — při čemž však mimovolně zajela do dialektu němčiny, jaký jest jen jejímu národu vlastním, který však v salóně dovedla zadržeti, — „víte vy, my jsme příliš vzdělanými, než abychom se oddávali pobožnůstkařství. Můj muž pravil ke mně při zasnoubení: „Thusneldo, povídal, co se týče náboženství, držím se slavného Nathana mudrce, který byl též židem. Žid, křesťan, turek — to vše jedno. Mé náboženství jest: býti poctivým mužem.“

„V pravdě — poctivost tou nejlepší“, prohodila kterási dáma stará, která dosud seděla tiše a zrovna jako bez účasti pletla na punčoše.

„To vidíme na obchodě pana bankéře.“ Při tom pohledla jasným zrakem vážně přes okuláry na paní Levi-

sohnovu, čímž ji tak zarazila, že se zamlčela, mezi tím co na tvářích mnohé přítelkyně milionářčiny škodolibá radost se zrcadlila.

Paní komisarová, jakožto domácí hospodyně, dovtípila se již, že třeba zavést rozhovor čajového kroužku do jiného směru. Než její denní nehoda, totiž nedovednost, ani tentokráte jí neopustila:

„Slyšely jste již, drahé přítelkyně, počala, že dostaneme železnici ano i nádraží sem?“

„Pak, velectěná paní baronko, bude z Nadějova místo obstočné,“ prohodila tělnatá paní rady celního, jež měla vždy při vstoupání do úzkého dostavníku potíže — utrpení to, jehož byla prosta při pohodlném vlaku.

„Ano — dráha by nám byla již vděk — zvolala paní zbankrotovaného obchodníka poseta jsouc nepravými skvosty, jako nějaký zlatnický krám, — „ale můj muž říká, že židé strčí opět veškerý zisk tohoto podniku do kapsy.“

Oči paní Levisohnové proměnily se ve dvě sršící sopky hrozící lavinou zadusiti ženu padlého velkoobchodníka. Paní komisarová seděla jak na trní a slibovala si po tichu, nikdy více nespáděti ku čaji tak „smíšenou společnost“. Tu však jí pomohla ideální stránka Tekly z Vranovských z trapné úzkosti.

„Jen žádné takové prosy,“ zvolala v tragickém pathosu. „Přenechme dráhy a nádraží novinám a akciovým společnostem. Já jsem rozhodnou nepřítelkyní drah; ony ubírají našemu prostému životu poslední poesii. Ach dříve“ — vlastně chtěla říci: v mládí mém — minila však, že jest lépe vystříhati se všeho, co by mohlo ukazovati na datum jejího narození — „dříve bylo zcela jinak. Kochám se dosud vzpomínkou na cestu, již jsem konala s rodiči do hlavního města — rozumí se, ve zvláštním voze. To bylo ještě cestování, to člověk něco viděl a zažil, to člověk někoho seznal a s někým promluvil, nyní s námi zacházejí na dráhách jako se zavazadly.“

„Ale drahá slečno z Vranova,“ zvolala dobrosrdečná celní radová a spráskla rukama nad tou potupou železnic, „jak můžete cos takového povídati?“

„Milá paní Rozkošná,“ odpověděla Tekla s řečnickou antithesí, hodíc kadeřemi ještě více do zadu, že nemohlo býti již pochybnosti o jejich vypůjčení, „nenutím vás, byste přijala mé mínění za své — dovolte mi však, bych se nemusela k vašemu snížití — jedna věc se nehodí pro všechny — jak praví Göthe.“

„Slečno z Vranova,“ bylo slyšeti starou paní s modrými okuláry a punčochou rozpletenou, „jezděte jen vždy v ekvipáži a vy, paní Rozkošná, po dráze. Hlavní věcí jest, za včas přijeti na místo. Tak se to má s cestováním jako i s životem.“

„Život není statkem nejdražším,“ deklamovala Tekla zvučným altem.

„Jistě že ne,“ odpověděla stará paní, „Schiller však netvrdí ve svých verších v „Nevěstě Messinské“, že by byla železnice převelkým neštěstím, nýbrž jen pouze příčinou zla. A v tom se — a zajisté i vy, milostivá slečno, s velkým básníkem shodujeme.“

„Paní radová ještě koflík čaje?“ tázala se s jakousi úzkostí domácí paní; při směru, v jakém se hovor točil, bylo jí skoro nevolno a po nezdařeném pokuse, zahnati s řečí jinam, spokojila se raději klapotem nádoby čajové přerušovati nesoulad kroužku čajového.

„Čaj jest výborným; odkud si objednáváte tento druh?“ tázala se paní radová, kladouc okuláry stranou.

Paní komisarová zodpověděla obšírně v tajném zadostčinění otázku a starší dámy pustily se do důkladného přetřesu věci v domácnosti tak důležité, jakou jest čaj, zatím však u stolu mladšího pokolení bylo slyšeti šuškáni. Brzo vyznělo toto v smích, až posléze přešlo v hlasitý chechtot, že paní profesorová Zahodilová s plným vědomím vychovatelské autority po zemřelém manželé takřka zděděné jaksi štiplavě zvolala:

„Co pak t a m máte, děvčata?“

„Ó, odpusťte paní profesorová,“ odpověděla se smíchem ta nejsmělejší z mladého dorostu — „Valtrová Finy tvrdí mermomoci, že viděla jesuitu.“

„Jesuitu!“ vzkřikl téměř celý kruh čajový jednohlasně — a na tvářích všech zračilo se překvapení a rozčilení — ba tajné ustrnutí.

„Slečno Valtrová — tak přece povídejte“ — volaly některé dámy najednou. Vše se zvedlo se židlí a tlačilo se k mladé dívce, která po krátkém, rozpačitém zdráhání vyprávěla, že to svěřil ráno časně holič otcův jako novinku matce, s doložením, aby nikomu ničeho neříkala — že prý se už několik dní zdržuje v městě jesuita, jenž si najmul byt u truhláře za mostem a sice v zadu domu.

„Spravedlivý Bože!“ vzkřikla paní Levisohnová a klesla zpět na židli. „Že něco takového jsme se museli dočkat v Nadějově!“

„Ale proč pak se nezatkne takový nebezpečný člověk?“ volala jiná dáma, chopíc se křečovitě velkého nože ležícího před lanýžovou paštikou.

„Dobrotivé nebe!“ vpadla celní radová zaraženě do toho a bohaté slzy tekly jí po vypasených tvářích. „Což se nemůže taký vyvrhel civilisované společnosti lidské zkrátka v noci poslati za hranice? Tak bychom se ho zbavili.“

„Ba!“ mínila profesorová Zahodilová, „myslím-li na ty černé plandáky, neznám žádného ohledu a žádného smilování potom. Ať se s nimi zatočí zkrátka — pak jsme s nimi hotovi a máme pokoj. Jaká to brozná myšlénka, svěřiti výchovu a vzdělání jedné části mládeže německé rukoum takých lidí, kteří jsou na potupu století našemu a všem jeho skvělým vymoženostem, zvláště ale na poli paedagogickém!“

„Znáte zásady jesuitů ohledně výchovy jejich a jejich učebního rozvrhu?“ otázala se stará paní tajného rady klidným tonem profesorky.

„Ku posouzení jesuitského vzdělání“ — odpověděla rychle tázaná, „dostačí jen znáti ducha tohoto prokletého řádu — a člověk ví, na čem jest.“

„A znáte-li pak ducha jesuitů?“ opáčila paní tajného rady — a oko její svítilo jasněji — „či vlastně čemu říkáte: duch toho řádu?“

„O tom by mohl člověk býti dosti poučen,“ vpadla paní bankéřová, „ohlédl-li se jen poněkud v literatuře domácí.“

„Pročteme li: „věčného žida“ od Eugena Sueho a Guckova: „rytíře mužné“-li prostudujeme — doplňovala Vranovská, sedící dosud jako němá posluchačka při řeči, tónem vyšší jakési vychovatelky. „Já pravím zúmyslně, prostudujeme-li. Neb taková díla mistrovská nelze jen zběžně čísti, ta dlužno studovati.“

Opět bylo slyšeti tichý chechtot nad „věčným židem“ u kulatého stolu dívek a zraky všech se obrátily k paní Levisohnové.

„Nikoli,“ pokračovala Tekla a oči její upřeny byly na koberec, co zatím se sama po tajmu přirovnávala k Saphóně, „ne, já zatracuji vnější tlak, jaký se činí, na tyto lidi, jakkoli jsem důkladnou četbou přesvědčena, že tento řád jest škodlivým červotočem otravujícím květy moderního vzdělání, Já si však žádám boje na poli duševním,“ dokládala a hlas se jí při tom stával dutým, jakoby zněl z hrobu, já si ždám zápasu duševního, — jak nám jej vylíčil ženiální mistr Kaulbach svým nesmrtelným pérem.“

„Ach — jen žádné války,“ oddychovala si tlustá celnice. Považte jen to ubydlení vojska a ty vysoké ceny masa.“

„Ó, kdo patří k blankytu,“ pravila Tekla s pohnutím ruky, „kterému se kdysi naučila od proslulé herečky, Žofie Schrödrové v úloze Medeje, ten se nestará o hroudu zemskou.“

„Kdyby však se musel vyčastovati pluk granatýrů od stráže — to by nebyla hrouda,“ prohodila suše, sklem a plíšky zlatými ověšena kupcová.

„Valtrová Finy prý docela toho jesuitu viděla,“ bylo hlasitě slyšeti smělou mladici u stolu dívek.

Slovo dopadlo jako druhá puma na kouřící stůl čajový. Vše se obrátilo k Fině Valtrové, jež musela dvacet otázek na jednou zodpovídati. Hluk byl tak velikým, že si dívka až uši zadělala a do kouta odskočila.

Konečně upokojila domácí paní rozčilené hosty tak dalece, že mohla slečna Valtrová opět usednouti a

své dobrodružství vyprávěti. Matka prý jí časně ráno sdělila tu novinku pod pečeti mlčenlivosti, kterou holič přinesl do domu a ona prý použila ranní vycházky, by upokojila svou zvědavost a uviděla — možno-li bude, nebezpečného hosta svého rodiště. V ústavě, kdež byla jakožto německá dívka na vyšším vzdělání a jakožto budoucí německá matka, závodila učitelka angličtiny s jáhnem vyučujícím náboženství a dějepravě, v udržování a rozdmýchování zášti v srdcích dívek proti jesuitům. Puritánka ta neopomenula při žádném thematu aspoň jednu práci proti přehmatům učeníků Loyolových z němčiny překládati do angličtiny a pak hezky obšírně to dala rozebírat. Jáhen pak používal téměř pravidelně posledních minut svého předmětu, který měl srdce zákyň, byť s okolky, seznámiti s pánbíčkem Heglem a s morálkou Molešottovou, aby pak skončil hřmotící vyjížďkou na jesuity aneb s podobnou ovšem historicky zaručenou anekdotou a pak s vítězoslavnou tváří sebral klobouk a odešel. Ký div, že Finy Valtrová se šestnácti lety nemohla se ubrániti pokušení, aby se nepodívala na exemplář jeden těchto netvorů v známém domku truhlářově. Zašla si k paní truhlářové, jakoby tam měla nějakou práci k vyjednávání, a její napjetí se stupňovalo, když seznala, jak uvádí její otázka o nájemci v nádvoří dobrou, prostou ženu do rozpaků. Více se dozvědět nemohla, neb žena se zřejmě stávala málomluvnější, jako, že cizí pán již několik neděl jest v jejich domě a že neví, čím se zabývá. Nebyla-li její zvědavost v tomto ohledu upokojena, byla šťastnější ohledně věci hlavní. Když doléhala na rozmrzelou již ženu truhlářovu v nádvoří otázkami o zajímavém cizinci, krácel týž sám přes dvůr, až došel, pozdravuje odměřeně k domácí paní a k ní. Zvědavá dívka byla při pohledu naň tak pomatenou, že lehce vykřikla a ustrašena jsouc, chtěla se vyhnouti, při čemž jí noha uklouzla na schody ku sklepu vedoucí. Cizinec ji uchopil dovedně za ruku a než mu mohla poděkovati, zmizel, ještě jednou mávnuv kloboukem ve dveřích.

„A jak vypadá?“ znělo opět jednohlasně vypravovatelce vstříc.

Ta stála dívajíc se k oknu v kruhu dám, jichžto zvědavost právě zprávou svou byla vzbudila.

„Tu přichází přes most,“ vzkřikla Finy Valtrová celá bleďa ukazujíc třesoucí rukou na postavu kráčející od břehu po mostě k městu.

Rozechvění společnosti dámské dostoupilo při těch slovech svého vrchole. Starší dámy přiskočily k oknu, mladší si přistavily židle, aby mohly přes hlavy obstarožní ženské zvědavosti upokojiti svou naděje plnou. Tekla Vranovská dělala se chvíli u vznešené lhostejnosti povznešenou a zůstala na svém místě. Pak se chtěla ale v majestátní slíčnosti Junonině vyšvihnouti na taburet, jenž nešťastnou náhodou byl tuze z lehka udělaný, než aby byl mohl sloužiti za podstavec. Ten praskl a Juno se svalila na zem. V pádu strhla za sebou ubrus se stolu i s čajovým příborem a jeho obsahem.

Nežli se účastnice kroužku čajového vzpamatovaly z tohoto nového úleku a dvě omdlené položily na pohovku a na židli — paní komisařová dostala totiž záchvat nervový při pohledu na střepiny drážďanského porcelánu svého a Tekle se zdálo rozumnějším — hráti si na omdlenou — zmizela postava muže s červenými tvářemi a plavých vlasů v jednoduchém tmavém obleku již dávno za mostem.

U beránka.

Současně téměř, co se vybraný kroužek dámský v Nadějově vypínal v oknech salonu paní komisařové z Velkohorských jako v divadelních ložích, aby měřil znaleckým okem postavu zajímavého cizince, kráčel první stálý host proslulého pivovaru nadějovského k „Beránkovi“ prostranní uličkou ku dvěřím do zahrady k besídce u kuželny. Stálí hosti „beránkovy“ byli sice — jak se samo sebou rozumí — všichni smýšlení liberálního a proniknutí náhledem o přirozené rovnosti všech v státě — jelikož ale patřili k honoraci městské, bylo záhodno, aby jim hostinský vyhradil místnost a sice pro zimu a špatné počasí zadní světničku

pohodlnou, vyzdobenou obrazy z řeckých válek za svobodu vedených, pro pěkné počasí pak besídku u kuželny chránící proti průvanu a úpalu slunečnímu. Tak se zachovávalo decorum toto u piva, které lze při jeho nynější jakosti nazvatí nápojem svobodomyslnosti, ba i demokracie, decorum to nevyhnutelně potřebné a živly plebejské pijící též pivo nerušily pak vyšší zábavu vzdělanců docela. První host kráčeající za vábného večera májového do besídky u kuželny, byl doktor Spahn, nejoblíbenější lékař městský a okolí, které navštěvoval v elegantním povozu se svými recepty a léky. On měl první místo v lóži a tudíž všude dobré přátely. Nicméně bylo při zábavě vždy jeho koníčkem, tvrditi, že zednářství vlastně dosud není zorganizováno. Chopil se zvonku a dal si nalíti do sklenice, jejíž poklop měl malby plné zdravé smyslnosti. Na to se pohodlně roztáhl po způsobu Američanů přes dvě židle a sáhl po illustrovaném jakémisi listu výborně redigovaném. Spokojeně odfukoval kouř svého doutníku do zimolezu zakrývajícího besídku prohlížeje si při tom ilustrace listu, až mu napadlo thema, které jeho zvědavost podráždilo. Byl to nápis o špatné výchově školní v zemích románských národů. Bylo tam pádně dokázáno, na jaké výši se nalezá všeobecné vzdělání nižších vrstev v městech německých, jako ku př. v Berlíně oproti městům italským a španělským. Má-li prý rolník španělský a římský campagnole více humoru a slušnosti než berlínský michl, jest prý toho pouze hledati příčinu v klimatických poměrech.

Hřmotným hlasem dal kdosi: „dobrý večer, doktore,“ což přerušilo jeho čtení. Byl to redaktor oblíbeného žurnálu nadějovského, pan Obratný, který jistě věnoval více péče svému modnímu obleku a svému plnovousu, nežli redakci svých novin, které skládal z jiných listů tím, že potřebné věci a zprávy podtrhl červenou tužkou jako umělé mosaiky, a dával do tisku. O úvodní články se vůbec nemusel starati; ty mu byly zasílány vždy ochotně a pravidelně z tiskové kanceláře hlavního města. A nad to bylo obecenstvo vzdělané v Nadějově náramně spokojeným s obsahem a směrem svobodomyslného lidu, počet odběratelů každým čtvrtletím stoupal a pramen bohatý za oznámení zdál se býti nevy-

čerpatelným. Důvod to dostatečný, proč pan Obratný v nejlepší náladě vstoupil do besídky. Před několika lety ukázal sice dostatečně, když totiž při jedné zkoušce z práv propadl, jakou má nechuť ku corpus juris — než známka právnické neschopnosti byla již dávno zapomenuta, an si dal před intelligentním obecenstvem nadějovským ve svém listu dostatečné vysvědčení, že stojí na výši moderní vzdělanosti a dosti bystrozraku má, aby pojal směr kulturní devatenáctého století a populárně jej i lidu tlumočil.

„Co nového?“ ptal se lékař pozdravujícího — nepohnuv se ze své vodorovné polohy, jak byl roztažen na obou židlích.

„Jak by ani nepršelo, doktore!“

„Ale k bouřce se schyluje — hm — co myslíte Obratný.“

„Já se směji, — jako vždycky,“ — odpověděl redaktor okusiv mu doneseného piva — vašim bubákům. Německo obrněno — co by tu sestarlá panna Evropa jiného počala — jako aby se vzdala. Jsme dosti silnými, abychom zmohli nepřátely za hranicemi jako i doma černý fanatismus. Pochybujete?

„Ale proč tolik hniloby v zemi dánské — jak Hamlet dí“ — odvětil s úšklebkem lékař.

„Nuže, vy věčný idealisto!“ pravil vyrábíte nadějovského žurnálu, jehož pravice právě tak obratně si namazovala máslo na chleba, jako když čárala v redakci červenou tužkou. Země musí hníti, má-li dáti požehnanou úrodu. Nechte tedy jen Dánsko a třeba celou zeměkouli hníti.“

„Proti vaší hnilobě,“ děl lékař, „měl bych přece cosi ze stanoviska fyziologického k namítnutí. Než, každé podobenství pokulhává.“

„A vy kulháte sám stále v tom ohledu,“ vpadl mu do řeči redaktor a nedopřejete člověku ani radosti a rozkoše — na nádrech veliké vlasti vítězné a svobodné si —

„Odkášlati,“ doložil se smíchem doktor.

„Třebas i to! Však hle, tu přichází krajský komisař zabrán do hovoru s velectěným přítelem Cvrčkem.“

„Velkohorský pán si jde pro radu k právnímu příteli skrze své dluhy, aneb hned pro peníze.“

„Tak to dopadá s baronem?“

„No, to se podívejme na chlapíka,“ pravil doktor, usmívaje se, „jsoucího vtělenou famou města Nadějova a nevědoucího ani, co zpívají už vrabci na střechách.“

„Oba páni vstoupili: krajský komisař z Velkohorských více jak tělnatý a tudíž nemotorným při chůzi, jenž pouze a výhradně v tom se nestavěl duchu naší doby, že kouřil z dlouhé dýmky svůj knastr a pokoutní písař či zdvořileji řečeno — právní přítel Cvrček, který sice nebyl jako pan Obratný na universitě a tudíž také nemohl ani při zkoušce propadnouti, za to však zdravým rozumem a neúmornou pílí si osvojil co advokátní písař dostatečné, praktické obratnosti v právních záležitostech.“

„Ještě tu není berní rada?“ tázal se krajský komisař. „Přece nebude zaneprázdněn.“

„Znáte jeho správnost, pane barone,“ podotkl právní přítel Cvrček, hubená, bledá to postava, jejíž špičatý nos zdál se býti stvořen ku hloubání o výnosném procesu až do jeho krajností, byť trvalo i měsíce. „Pan rada berní nevstane nikdy od stolku před sedmou a úderem půl osmé, v zimě v letě, objeví se před domem, aby vykonal povinnost svou jakožto stálý host u „beránka“.“

„Slyšel jste novinky poslední z hlavního města?“ tázal se krajský komisař, jemuž se zdál čerstvý mok chutnati, redaktora.

„Ničeho, leda hlouposti,“ odpověděl žurnalista. „Dvorní hostina, vraždy, mdlá bursa.“

„Jest to podivným,“ pravil právní přítel, „že není ničeho slyšeti o rozhodnutí v příčině naší dráhy.“

„Dobrá věc chvíli trvá,“ zvolal lékař posměšně.

„Odpusťte, pane doktore,“ pravil právní přítel, „já mám věc za vážnou velice a toto váhání za velmi povážlivé.“

„Jest to životní otázka našeho města — beze všeho odporu,“ pravil Velkohorský pán.

„Docela dobře!“ prohodil lékař, „musíme však také povážiti, že naši páni ministři mají též něco jiného na práci.“

„Vy myslíte mezi jiným stávkou dělníků v továrnách předměstských naší residence,“ odpověděl redaktor. „Já

tomu nepřikládám — jako všem podobným zjevům — žádné váhy, zvláště u nás v Německu.“

„Ani těm řečem internacionálních řečníků,“ tázal se doktor, „které se daly ve schůzích, dřív než stávka vypukla.“

„Což žijeme v době řečí?“ ptal se redaktor s opovržením. „Od Sedanu nemluvíme jinak jako jen ústy děl“

„Vy chcete tedy luštiti sociální otázku olovem?“ podotkl uštěpačně doktor.

„Proč pak by ne, bylo-li by třeba,“ byla odpověď vydavatele svobodomyšlných novin nadějovských.

„Tak mluvili v letech osmdesátých minulého století,“ děl na to lékař, podívav se dříve hluboko do sklenice, „všichni uhlazení copaři na dvoře Ludvíka XVI. Na to přišel den bastilly a pak kráčel král na popraviště.“

„No, no, milý doktore,“ prohodil krajský komisař, cpaje si opět do dýmky tabák, „jen ne tak smutně. Já nejsem tak lehkověrným jako náš milý Obratný; přece však musím vyznati, že se mně to zdá nemožným, aby se převrátil svět sociálním výbuchem při nynějším zřízení státním a důkladném vojsku. Co myslíte? Nechci se zastávati jen továrníků a velkopřumyslníků, než zlo to vězí přece vlastně v té luze, která nechce pracovati a šetřiti a jež by nejraději celý týden složila ze samých modrých pondělků.“

„Peněžní poměry,“ namítal právní přítel, „jsou dnes takovými, že si téměř kapitál vzájemně ručí. Ani politické kolísání poměrů nemůže porušiti rovnováhy té. A jaký úžasný úspěch měla francouzská půjčka? Moc kapitálu stojí pevně, toť mým nezdolným přesvědčením.“

„Nejsem nikterak k tomu povolán býti obhajovatelem komuny“ pravil doktor. „Přiznávám se však, že mým zrakům smrtelným se neotvírá tak růžový rozhled, jaký se zdá míti přítel Cvrček. Buď mají naše oči rozličné zákony perspektivy, anebo ukazuje camera obscura budoucnosti každému z nás jiný obraz.“

„Drahý doktore“, pravil baron a pouštěl silné prameny z višňového troubele svého, „sáhnete-li mně jako pacientovi na tepnu, jsem přesvědčen o správnosti vaší diagnosy; tepnové však údery naší doby, v níž jednou již žijeme, zdá se

mně, že nechápete. Co se mne týče, myslím též, že doba naše má nebezpečí k obávání a že politický blankyt jeví temné body, které se mohou zvětšiti až k trapným mrakům bouřlivým. Hlavní však nebezpečí zůstává jedno, nebezpečí nám od klerikální strany brozící a tomuto nebezpečí musí se učiniti konec.“ Baron se při posledních slovech až zapotil; jeho jinak dobrácké oči svítily a on uhodil zaťatou pěstí na stůl.

„Kdybychom jen tak daleko byli“, ušklíbal se tatík nadějovského žurnálu.

„A já povídám, tak daleko přijíti musíme“, pokračoval krajský komisař ve stejném rozčilení. „Lid náš musí dojíti pokoje a k tomu jen potřebí, aby kazitel míru se vyhodil za dvěře aneb se učinil jinak neškodným. Ať si věří každý Němec co chce a do modlitebních formulí státu ničeho není, ať jsou luteránskými nebo reformovanými, katolickými nebo starokatolickými, židovskými a pro mne třeba i tureckými. Obřady musí býti svobodnými, toho vyžaduje svoboda svědomí. Ať však zůstanou černí ve svých kostelích a ať se nestarají o výchovu mládeže a ještě méně o politiku. Nemají-li v tomto ohledu uznání, pak se jim musí dáti poučení.“

„No, už jsme k tomu na pravé cestě“, pravil s velkým upokojením žurnalista.

„Přece však kněžstvo to samo nedělá“, mínil lékař.

„A co“, namítal Velkohorský pán, „to jsou ti svědci, ti druzí jsou svedenými. Žádný člověk rozumný v celé zemi se nábožensky nerozjítří, neštve-li se lid, systematicky, pravím, neštve-li se.“

„A přece“, doložil právní přítel, „jest výsledek těch černých všude v pravdě bídným. Poslední volba do sněmu to opět ukázala.“

„A municipální volby ještě lépe“, pravil u vítězoslávě redaktor.

„Já znám“, podotkl doktor s úsměvem, „jednu jen pravdu neklamnou, že totiž musíme všichni zemřítí, a já mám již od přirozenosti nepřemožitelný odpor proti všemu, co zapáchá kazatelnou nebo kadidlem. A docela ultramon-

tánní tabák jest mně silným, ten se mně hnusí. Co se však týká toho množství lidu, mezi nímž se ve městě i mimo zdržuji snad více, než vy. pánové, dohromady.“

„Prosím, mne vyjmete“, vpadl mu do řeči právní přítel.

„Odpusťte, nikoliv, tak neučiním. Já se scházím s chudými, vy s bohatými a onino tvoří daleko většinu. Já poznávám lid v nemoci a bídě, vy takové, kteří v nadutosti vedou jen spory; a ti jsou rovněž ve značné menšině. Pozorují-li ty zástupy lidstva ve městě a na vsích, v chaloupkách a továrnách, musím doznati, že to velkým klamem se domnívati, jakoby tento lid a právě ten ultramontanní odstín jeho byl bez myšlének ve věcech svého přesvědčení náboženského a jakoby se od hloučku kněží dával voditi na středověkém provaze. Nikoli, nikoli! Ten lid rozumí dobře tomu, co se tkne náboženství, on lpí, řekněme třeba, fanaticky na kostele. Tento lid má cosi, čemu já nerozumím, co nenávidím a čím opovrhuji, jelikož se to dle mého zdání nehodí již do našeho století, víru a s vírou přesvědčení a nemohu toho zapřít, i charakter.“

Baron odfukoval mraky dýmky své čím dále tím prudčeji, že byl celý v kouři zahalen, z kterého vyzírala rozhněná tvář jeho, jako jícen sopečný. Spisovatel však sebou vrtěl netrpělivě na židli při posledních slovech lékařových a vybuchnul teď ve slova:

„Nuže, buďte ultramontánem; vaší praksi by to jistě prospělo.“

Doktor se dal do hlasitého smíchu, ostatní dva hosté pokukovali škodolibě. Redaktor se posléze také usmál a pravil k lékaři:

„Nemějte za zlé! Ale vrtochy vaše nejsou k vystání.“

„Tomu říkáte vrtochy“, odpověděl doktor, „já říkám svému stanovisku logika, důslednost a své zkušenosti dokonalé vědění.“

Představený nadějovského města a stolu u beránka mínil, že bude dobře zahnouti jinam; obávalť se totiž — ač bez důvodů, že rozhovor se povede v napjetí dále. Nebo aby se byli rozdvojili pro zásady, k tomu byli doktor a redaktor příliš mnoho muži devatenáctého století.

„Váš bystrozrak, pane doktore,“ počal krajský komisař, „často již jsem uznal, sám musíte však doznati, že máte slabou stranu pro demokraty, kteří si dnes hrají v Německu na zaražené, obavu vzbuzují, že se spojí jednak s proudem kommunistickým, jednak že podají romanismu ruku na půdě náboženské k dobrodružnému spolku, jaký byl kdy stranami uzavřen.“

„Ale, velectěný pane barone —“

„Nechte mne domluvit, drahý doktore! Vzhledem k vašemu politickému názoru, přenecháme to vám, rozumí se samo sebou, byste si vyvolil ten, jaký se vám nejlépe zamlouvá. To však připustíte, ať smýšlíte už o kommunismu, socialismu, ultramontanismu, atd. atd. — jakkoli, že toho nevyhnutelná káže potřeba nejen o blahobyt státu, nýbrž i o zachování národností, bychom potlačili spiknutí, jaké učinili zjevně ultramontáni a v jich čele neomylný papež. Moderní stát právní musí dbáti o vzdělání a civilisaci, kterou římsští fanatikové hanebně nohami šlapají a každý národ jest v právu nejsvětějším, aby chránil bytí své, svou podstatu, svou zvláštnost, své individuální postavení zvláštní ve velkém světovém celku, což vše chce ultramontanismus převrátiti.“

Doktor mínil právě položit tu zvláštní otázku, co si myslí krajský komisař pod právním státem a národností, vzděláním a civilisací a tato otázka byla by zavdala jistě příležitost váženému úředníku, jenž v mládí svém měl to neocenitelné štěstí, že mohl na německých školách vysokých vzdělání své dokončiti, aby opět způsobem jasným a průhledným, jak až dosud — pokračoval v hovoru a se pustil do řádného rozebírání; než pozornost hostí obrátila se náhle na jiný předmět. S prudkostí otevřely se dveře u zahrady a berní rada Zajíc pádil u velikém vzrušení, téměř bez dechu k besídce. V levé ruce držel klobouk, jenž mu bezpochyby sloužil v jeho velikém rozechvění za vějíř, byť byl jím i nemával s půvabem španělské seňory; pravice utírala bavlněným šátkem šňupavým z čela pot, při čemž se dostala červená vlásenka do křivé polohy na pováženou.

„Ale, pane berní rado!“ voláno mu vstříc.

„Už jest zatknut?“ supěl oslovený, jemuž se zdál již docházeti dech.

„Kdo? — Zatknutý?“ otázal se krajský komisař v plném sebevědomí své úřední hodnosti.

„Krádež nebo loupež — jaká to novinka!“ zajásal redaktor a vytáhl svůj zápisník, by si udělal poznámku pro své „denní zprávy“.

„Jesuitu myslím —“ odpověděl berní rada, klesaje zemdleně na židli a dávaje si zase do pořádku své koupené vlasy.

„Jesuita!“ vzkřikl baron a dlouhá dýmka mu při tom vypadla z ruky.

„Jesuita zde v Nadějově!“ mluvil tiše hrůzou dojat právní přítel.

„V Nadějově — v prvním středisku moderní kultury!“ doložil vášnivě lékař.

„Jaká to drzost vůči zákonu o vypovězení,“ řval redaktor. „Ano, ano, tak dalece se pouštějí. Víte něco více, pane Zajíci? Prosím vás, sdělte mně to.“

„Ničeho nevím — sténal starý pán. Má paní přinesla tu novinku z čajového kroužku.“

„Toť věci nemožnou,“ říčel krajský komisař, chápaje se opět svého višňového troubele.

„Naše dámy jej viděly na vlastní oči a velectěná paní baronka vám podá nejlepšího vysvětlení,“ podotkl berní rada. „Já spěchal, jak jsem čerstvě jen mohl, bych vám to, pane barone, řekl. V jaké době to přece žijeme! Jesuita v Nadějově, zde bydlí, zde jí a pije, šlape naše dláždění, dívá se na naše domy —“

„A neplatí žádných daní,“ dokládal veselý doktor.

„Pane doktore — jen žádných špatných vtipů ve věci tak vážné,“ prohodil krajský komisař celou váhou své tváře úřední. „Vidíte, naše radost jest zkažena — jesuitou.“

„Toť jejich prokletým povoláním,“ pravil redaktor, jenž dosud držel v ruce svůj zápisník.

„Ani muk více!“ pravil Velkohorský pán a dopil. Druzí učinili za ním a opouštěli kvapně pivnici.

V kanceláři.

Druhého dne zacinkal zvonek volající kancelářského sluhu do úřadovny pana krajského komisaře, již před půl osmou.

Sluha se zarazil. Právě větral místnost, odkud se řinulo administrativní požehnání v číslech a kusích po tisících nepřetržitě věrným poddaným okresu. Co byl po pětadvacet let ve službě, nestalo se mu ještě, aby zazněl zvonek již před osmou hodinou; vrtě hlavou krácel po schodech ku pokoji pana přednosty.

Krajský komisař uháněl včera večer jak jen rychle mohl, domů, kamž přišel celý spocený. Zvláštní myšlenky, jak se mohly jen zrojit v hlavě vážného úředníka, probíhaly mu divě hlavou. Brzy se zadíval při kvapné chůzi na díрку od knoflíku, zdali se tam nehází na barevné stuze hedvábné řád, po němž dávno toužil a který si zasloužiti mínil jistojistě chycením jesuity; zase se bál píchnouti do vosího hnízda, aby na sebe nepoštval celé tovaryšstvo Loyolovo, před nímž měl strach, vystoupí-li jakožto strážce zákona proti vetřelci nadějovskému. Přišel domů, tázal se napřed své paní a když mu tato vyličila zevnějšek cizincův, kterého viděla kráčet po mostě, byl jen utvrzen ve svém přesvědčení, že má co činiti s jesuitou.

„Takovými jsou,“ bručel tlustý pán před sebe. Žádné zakuklení jim není neznámým. Kdo ví, nemá-li škrabošku z vosku, již zakrývá svou zažloutlou tvář. Že má falešné vlasy, to jest jistým, protože jsem jakživ neslyšel, že by jesuita byl rusovlasým.“

Hned si poslal pro druhého úředníka krajského komisařství, pro příručího; mladý pán však byl po výletu, který podnikl studentský spolek, jehož členem býti měl tu čest, do sousedního městečka pohorského. Pak si poslal pro policejního syndika; než i toho nebylo ve městě, protože jej odvolala jakási trestní záležitost do domku kteréhosi asi dvě hodiny vzdáleného. Při večeři byl tudíž domácí pán

proti zvyku zasmušilým a málomluvným; a rovněž i paní jeho byla takovou pro ztrátu drahocenného příboru čajového, kterého si i manžel její nemálo vážil jakožto domácí pozůstalosti. Ani se proto neodvážila špetnouti o ztrátě té. V srdci však nepřestávala se vztekati nad neohrabaností Tekly Vranovské a proto byla dvojnásob nešťastnou jako každá ženská, o nichž nám Gellert ve svém „starém mrzoutu generálovi“ tak děsné věci líčí; nemoblať svému tajenému vzteku uleviti.

Mimo obyčej šel krajský komisař od stolu. Ve své tak zvané studovně vzal hned svazek konversačního lexikonu od Brokhause, na jehož hřbetě skvěl se v červeném štítu zlatý nápis: hřející látky kanonáda. Neb mezi těmito konečnými póly vzdělanosti, jaká se mohla z onoho svazku slovníku čerpati, nalézal se důležitý odstavec: „Jesuitský řád“, kterýžto odstavec sloužil důkladným učencům a rozvážným badatelům německým za naleziště všeho hodného vědění o tovaryšstvu Ježíšovu, a který i dnes na večer musel sloužiti opět obezřelému úředníku za úřední pramen. Tak pozorně a důkladně nepřečetl ještě nikdy, jako teď toto pravé dílo mistrovské objektivně vylíčené a nestranně probádané. Neboť — upřímně řečeno — se mu dříve jednalo o tu neb onu frási, již při stolu u beránka mohl zužitkovati, aby vysvětlil své svobodomyšlné stanovisko, jakož i své důkladné vědomosti historické dokázal před hosty s uctivostí jej obdivujícími.

Dnes však cítil dobře přednosta úřadu nadějovského, že se mu jedná o to, aby stál na nejvyšším vědeckém stanovisku, jelikož případ tento zdál se vyžadovati dalekosáhlé, s osudnými následky administrativními spojené činnosti, aby se o něm pak potupně neřeklo, že chybí všestranná vědomost a státnický rozhled úředníku veřejné správy, — který ukládá takový svazek do své registratury — což jej kvalifikuje bez odporu pro vyšší místo, ano snad pro křeslo ministerské — ach ano — pro křeslo.

Konečně bylo po hloubání, lampa se zhasla a o přednostovi nadějovského úřadu nebylo smrtelnému oku ničeho

k spatření, nežli trapez noční čepičky ukazující zrádně místo v peřinách, kamž se byla uložila hlava věrného úředníka. Nicméně byl spánek pana krajského komisaře nepokojným. Trápily jej těžké sny. Hned se viděl ve velké uniformě, jak kráčí z hotelu od ministra s řádem na prsou a sotva že přišel na ulici, obklopil ho dav jesuitů jak čerti Dona Juana v Mozartově nesmrtelném finale a jak mu hořícíma rukama strhli drahý řád a potupně jej rozdupali svými kopyty koňskými. Tu zas se stal pro své zásluby veliké o vlast ministrem a velmistr jesuitů přišel k němu nabízej mu ze zápisníku svého několik miliard bankovek, byl-li by srozuměn s výbuchem nějakým proti zeměpánu svému; a velmistr ten vypadal jako nějaký černý obr s ohromným ocasem zatočeným třikráte o zeměkouli. Potom se opět viděl svázaným v kruhu velkém samých hranic, na nichž učenci Loyolovi nechali péci své oběti — kacíře na žhavých rožnících a s tupou resignací patřil podobné hrozné smrti vstříc. Posléze se k němu přiblížil papež, postava to jak trn suchá, snědých tváří, nad nímž se viklala tiara. V kapse měl velkou mapu a na té bylo vykresleno nové rozdělení země jím nařízené při čemž byl seznam sesazených panovníků dle abecedy a poručil ubohému komisaři krajskému, aby se nezdráhal ihned uvěřiti jeho neomylnosti. Po boku mu stáli dva jesuité držíce před ním otevřený katechismus, na jehož bílých listech se kmitaly písmeny jako malí, černí haři a ve všech možných oklikách a zatačkách vždy jen sestavili slovo; neomylnost. Krajský komisař chtěl napřed prásknout do bot, jak se ale dovolával ústavního paragrafu o svobodě svědomí a rovnosti všech, potom zase dokazoval posměšně se šklebícímu papeži nebezpečnost nového článku víry; posléze však se zmuživ, v pocitu vědomí, že jest Němcem a synem velkého století, srazil zařatými pěstmi k zemi katechismus, který mu oba jesuité pořád strkali pod nos. Kniha ve sviňské kůži svázaná padla hřmotně na zem a — probuzený bojovník za svobodu svědomí viděl ku svému úleku, že sedí na posteli a před ním že je noční stolek, z něhož shodil ne sice katechismus, nýbrž lampu, která tu rozbita na kousky ležela na zemi i s olejem učinivším ze světnice

splavné jezero. Poznenáhla počlo se rozednívati a proto nemohl již usnouti.

Mrzutě se oblékla oběť podobných jesuitských šmejdů a šla k snídani, zde vyprávěla své polovici o neopatrnosti své ohledem lampy, což tato uvedla v osudnou souvislost se střepinami ztraceného porcelánu. Manžel její se však dnes tak zapomněl, že nepil jen jeden koflík kávy a s polovicí chleba jen se spokojil, což se stávalo druhdy jen v případě skutečné mrzutosti. Rychle vstal — k úžasu sluby kancelářského, aby usedl již před půl osmou v kanceláři na židli u stolku psacího, sténajícího pod samými spisy.

Na zavolání zvonku objevil se sluha s tváří poněkud zvědavou.

„Tobiáší,“ pravil krajský komisař.

„Poroučíte?“ zněla odpověď šedivé hlavy.

„Již je pan příručí zde?“

„Odpusťte milosti — teprv jest půl osmé.“

„Budiž! zavolal mně ho.“

Zaražen jsa tímto nadobyčejným rozkazem, stál chvíli sluha, jakoby váhal.

„Zavolal beze všeho příručího — povídám“ — opáčil pán.

S podivuhodnými myšlenkami, jichž se mu v hlavě na sta rojilo, uháněl Tobiáš k bytu příručího, jehož však ještě našel v peřinách. Zabušiv několikrát marně na dvéře, slyšel posléze pitím ospalý hlas mladého pána přišedšího teprve k ránu z divokého výletu. Když mu posléze dveřmi rozložil oč se jedná, zaslechl sluha nehorázné zaklení, avšak zároveň i ujištění, že hned přijde do úřadovny.

A skutečně již stál v několika minutách nevyspalý a ve špatném obleku před úředním přednostou. Bylo viděti, na ubožákovi, že by se byl raději vším jiným zabýval dnes nežli úředními akty. Výpar pivnice ovíval jej dosud jako nějaká bledá Mandorla.

Pan krajský komisař vrhl jen zběžně pohled jeden na ztrápenou postavu svého podržzeného.

„Zdá se mi, že se málo zanášíte dohledem na cizince,“ pravil rozmrzele.

„Pane krajský komisaři!“

„A jest to přece vaším předmětem instrukcí úřední vám výslovně přiděleným.“

„Nevím, že bych byl v tom ohledu čeho zanedbal,“ pravil mladý příručí a „otec vlasti“ zněl mu od včerejšího výletu dosud v těžké hlavě.

„Kdy pak jste prohlížel naposledy záznam cizinců na policii, což — jak vám známo, — týdně se díti má?“ tázal se představený s přísnou tváří.

Mladý úředník vykřikl rozpačitě několik slov na omluvenou.

„A tomu říkáte služební horlivost,“ opáčil krajský komisař pichlavě. Z velmi spolehlivého pramene se dovídám, — pokračoval — že se tu od nějakého času zdržuje velmi podezřelá osobnost, nemající vlastně žádného práva někde trvati, zde — zde, pane příručí, v Nadějově, ve velice podezřelém domku truhláře Hoblíka — zkrátka jesuita. Cítíte tíhu hrozných následků, jaké může míti v zápětí vaše nedbalost v úřadě pro Nadějov — co povídám, nikoliv pro celý stát, pro celou Evropu. Nebo že jsou jesuité zemi nebezpečnými, jest nejen historickovědecky, nýbrž i zákonem dokázáno. A známo vám, že naše autority právnícké právem tvrdí, zákon že svědomím státních občanů. Dohoňte tedy nyní — a to vám pravím jako upřímný přítel, — okamžitě, čeho jste zanedbal. Nemám-li však — pokračoval krajský komisař a hlas jeho dostával podobu hřmějícího Joviše, do dneška odpoledne těch nejspolehlivějších podrobností, bych mohl zakročiti proti onomu individuu — rozumí se pod nejprísnějším tajemstvím, — musím proti vám přísně zakročiti. Jděte!“

Příručí tu stál jako nějaký hříšník ubohý, zlostí a úzkostí jsa celý bledý. Snad měla převahu zlost nad úzkostí. Neboť sotva že se němě odporučil s hlubokou poklonou a dvěře od kanceláře se zavřely, propukl jeho vztek hlasitě ve slova nejsoucí ovšem na výši vzdělanosti doby naší a která by mu byla připravila se strany pana představeného žalobu pro urážku na cti, kdyby je byl řekl před svědky. Tituloval ho na polo hlasitě jmény celé řady zvířat, jakých

není ani v trochu pořádném zvěřinci k spatření, až vrazil do své úřadovny, kde neměl nic pilnějšího jak chytiti za zvonek, až jej utrhł.

Sotva že se kancelářský sluha trochu vzpamatoval z prvního ustrašení, přiletěl při rachocení zvonku celý pomatený.

„Poroučíte pane příručí?“

„Policejní syndik! Žádám, by ihned přišel. Ale hned!“ zněl rozkaz příručího rozbouřeně.

Za několik minut objevil se žádaný ze soudního syndikátu policejního. Příručí nepoděkovav ani na jeho pozdrav vyjel si naň ostře: „Vy tu máte v městě — jak se do-
-vídám ze spolehlivého pramene — podezřelý subjekt — jesuitu. Proč jste toho hned neoznámil?“

„Pane krajskokomisariátní příručí!“

„Zdržuje se u truhláře Hoblíka v zadní části domu a to již nějaký čas. Vy toho nevíte?“ křičel příručí ve stejném rozčilení.

„Pamatuji se“ — pravil syndik a krev mu stoupala do hlavy, „že si tam jakýsi cizinec najmul byt, který se však vykázal řádným listem průvodním.“

„Jak se jmenuje?“

„Jméno jsem již zapomněl.“

„Dobrá,“ pravil adjunkt a usedl ku stolku. „Nemám-li ještě před polednem nejspolehlivějších podrobností o tomto tuláku a jesuitovi — rozumí se — ve vší tajnosti — musím proti vám jinak zakročiti. Poroučím se!“

Syndikus skřípěl zuby, jakmile sešel po schodech dolů. Sotva že se octl v policejní budově ve své pracovně, otevřel poboční dvěře a zkríkl zlostným hlasem na písaře:

„Pane Rychlý!“

„Poroučíte pane syndik,“ odpověděl písař rychle povstav a péro vytřev.

„Jak jsem se dověděl ze spolehlivého pramene,“ počal syndik rozčilením se ještě třesa — jest tu velice podezřelý tulák a hotový jesuita —“

„Jesuita!“ pravil pan Rychlý, starý, hubený mužíček a sepjál ruce.

„Takové individuum se potlouká v našem městě,“ vykládal představený v rostoucím žáru dále — a vy — ač vedete záznam cizinců, jste ještě ve své sprostotě na to nepřišel?“

„Ale takový člověk není tu zapsán,“ odvětil písař začínaje se trásti při pohledu na vybuchující vztek svého představeného jemu ze zkušenosti již známý.

„Hňupe sprostý!“ zuřil syndik. „Taková obluda lidská to pověsí písaři — jakým jste vy, na nos, co tu tropí za neplechý. Knihu cizinců sem!“

Celý se třesa přinesl písař knihu. Syndik ji rychle rozevřel a hned ukázal na jakési jméno.

„Doktor Eduard Mundt — truhlář Hoblík. To je on!“

„Ale tento pán si přinesl řádný list průvodní a to ještě ministerský list z hlavního města,“ dokládal se písař.

„Sem s listem!“

Písař si pospíšil a za chvíli rozbíral syndik průvodní list vystavený v celé formě známým způsobem od ministerstva vnitra a znějící na Eduarda Mundta, doktora filosofie, cestujícího za účelem zemědělských studií po zemi a za hranicemi.“

„Řas ví, jak ta černá zběh k tomu listu přišla,“ bručel obezřelý syndik. „Naposledy zardousili pravého majitele listu průvodního. Oči — modré, vlasy — rusé, má — brejle. Konstatoval jste při osobním odevzdání pravost popisu?“ ptal se písaře.

Tento odpověděl záporně a zbledl jako stěna. Viděl, že se snáší nad jeho hlavou bouře a nepochyboval, že se z toho mraku neštěstím plného spustí.

„Osle starý!“ zařval obávaný pán nadějovské policie. „K čemu já ho platím, když nemá ani bídnu knihu cizinců v pořádku. Nemám-li za hodinu — rozumí se ve vší tajnosti a mlčenlivosti — těch nejspolehlivějších zpráv o tom bídém individuu, které ku všem řasům posílám, musím jinak zakročiti. Rozumí?“

Malý písař poslouchal již poslední slova za dveřmi.

Rychle uháněl po schodech dolů a na každém dostáváje zavrať do kolenou a schýlenou lysou hlavu pozdvihuje.

Vstoupiv do strážní jizby policejního úřadu v přízemí domu, nabyl opět plného vědomí svého postavení úředního. Shakespeare byl by o něm řekl: Každým coulem písař.

Z policejních sluhů byl tu jen jediný a co nehoda nechtěla — ještě ten nejmladší.

„Vernere!“ houkl naň pan Rychlý skubravým hlasem, až ubohý sluha policejní vědy s lavice vyskočil. „Kdo bydlí v zadní části domku truhláře Hoblíka?“

„Pane Rychlý — odpusťte — já nevím.“

„Kluku — ty toho nevíš — a bydlíš v sousedství! Což jsi se před týdnem oženil jen proto, abys si nechal pomásti hlavu svou rozmilovanou ženou?“

„Odpusťte pane Rychlý!“

„Hubu držet — ťulpasi pitomý!“ křičel pan Rychlý a postavil se se založenými v bok rukama jako kdysi Napoleon I. u vendomejské sochy, před ubohou obětí úřednické subordinace. Neskočíš-li rychle na nohy, a nepřineseš-li mně okamžitě docela přesných zpráv — totiž: podrobností o tom cizím jesuitovi v zadní části domku sousedova a to ve vši mlčenlivosti, byls nejdéle ve službě a uvidíš, jak se uživiš i tvá bláznivá žena láskou. Sebeř se hned!“

Ubožák si nedal dvakrát říkat. Úprkem pádil po daleké cestě na předměstí, potlačuje svůj vztek, aniž by se ho mohl zbýti. S úsměvem patřila mladá paní policejního sluhy oknem na ulici vidouc svého mužíčka tak spěšně kvapiti domů.

„Vid', Fráňo,“ volala mu naproti, „ty to dlouho ve službě nevydržíš, abys neviděl své ženušky!“ Ulekla se však, vidouc poprvé vztekem naběhlé žíly na čele svého jinak dobráckého muže.

Žlučiplné zaklení ozvalo se a vyschlá pěst Vernerova udeřila na stůl a divoce řval na malou žínku, na jejíž obličej se zrcadlila úzkost a podivení.

„Proč jsi mně nepověděla, že zůstává u Hoblíků jesuita?“

„Protože jsem nevěděla,“ odpověděla mladá žena, jejížto vzdor byl znatelným při takovém chování se k ní.

„Nevěděla!“ řval policejní sluha ještě více. „Vzal jsem

si tě jen proto, aby mně vyschlý písař vyčítal, že pro tvé šašky nedbám úřadu?“

„Ale Františku!“ zvolala žena a slzy jí vyhrkly po těch slovech.

„Ještě se budeš šklebiti!“ zuřil náhle z manžela učiněný zuřivec. „To by mně ještě scházelo. Od tvých slz se neuživím a ženský pláč mně groše nepřidá.“

„Pro Bůh!“ vzlykala žena.

„Mlč! — sice,“ láteril sluha spravedlnosti nadějovské a pohledl na ni tak, že jí až smysly opouštěly a ona se sepjatýma rukama na lavici klesla.

S řinkotem se zavřely dvěře a rozhořčený muž běžel vedle do osudného domku. Na lavici naříkala pak tiše mladá žena musející zakoušeti zcela nezaslouženě přehořkou rozkvašenost výborného zařízení policejního Nadějovského, nad první bouří sváru učinivší pojednou konec smutný líbánkům tak bezstarostně kvetoucím.

Výsledek započatého pátrání však byl přece neveselým. Když bylo toto zkoncováno a večer leželo ve svazku špagátem dobře obvázaném, o jehož přibývání bylo postaráno na zadní straně obálky, před panem krajským komisařem, potřásal tento povážlivě hlavou. Vyšloť konečně na jevo, že zmíněný Edvard Mundt za dne opouští, zamykaje dvěře, svůj byt, na večer se vrací a rovněž tak při zamčených dveřích dlouho do noci svítívá.

„Tak to dělají ty sůvy noční,“ bručel zbědovaný dosud ještě bez řádu jsoucí muž rozmrzele do sebe. Pak se opět uchopil svého náučného slovníku od Brokhause, aby z tohoto nad jiná nejvýš důkladného a spolehlivého díla ještě obšírněji studoval řád jesuitský, an nebylo pochybnosti, že se co úřední osoba státní jistě utká s některým členem tohoto státu nebezpečného tovaryšstva.

Májová vycházka.

Novinka, již se dozvěděl při čajovém večírku výkvět nadějovské krásné pleti od paní z Velkohorských, rozlétla se jiskrou s přirozenou nutností po celém městě. Dle vši

pravděpodobnosti to věděl každý ve středu města vyjma onoho, jehož se to vlastně týkalo, rusého cizince v nádvoří u trubláře Hoblíka. Různé duševní veličiny přetrásaly pak tuto otázku jesuitskou, každá dle svého způsobu. Uznání hodné bádání pana komisaře krajského o povstání a účelu řádu jesuitského už jsme poznali. Málo důkladnými byly „předběžné práce“, které konal žurnalista Obratný pro případ vypuknutí škandálu nějakého. On se totiž spokojil tím, že si srovnal nejzrušivější články o jesuitech z dřívějších ročníků některých větších listů, aby je v příhodném čase dal otisknouti zase. Aby ale také sebral nescíslná, základní věci se týkající a trefně provedená vyvrácení těchto útoků, to mínil svobodomyšlný spisovatel, nestojí ani za práci. K čemu také, když měl z dosavadní praxe redaktorské již tu zkušenost, že lze při nynějším stupni vzdělanosti noviny čtoucího obecnstva se drze odvážiti, to, co bylo stokráte vyvráceno, opět ohřívati bez obavy, že by tomu někdo nevěřil aneb že by to zůstalo bez účinku, odpovídá-li to jen náhledům, přání a snahám vštěpeným lidu neúmornou činností osvícení. Jakýsi spisovatel naší doby tomu říká zesprostačení lidstva novinářstvím. My však musíme takový výraz nazvati neodpustitelným nezpůsobem vůči vzdělanému obecnstvu a úplnou zneužalostí pokroku, jaký učinila četba novin tak vysoce velebena a prakticky podporována ode všech myslících duchů století našeho, ve veškerých vrstvách společnosti vzdělané.

Dle svého způsobu dala se aesteticky vzdělaná Tekla z Vranovských do vědeckého bádání a historických studií o řádu Ježíšovu poznovu. Látky měla ovšem mnoho — nestarajíc se však mnoho o starého silného pana papínka a ještě méně o domácnost a kuchyni, mohla si již troufati za krátko to vše shoniti. Byloť ale přece také nevýslovnou k nevypsání slastí čísti celé noci, zejména v hodině duchů při kmitu lampy a teprve zemdlenému zraku dopřáti cdpočinku, až by byla pozdravila denici básnickou improvisací. Tak počala znova a sice zároveň, aby porovnávati mohla, jak pravila, s četbou „věčného žida“ od Eugena Sueho a „mužných rytířů“, které máme k po-

děkování ještě víc nesmrtelnému Karlovi Guckovi. Oba romány zdají se býti vypočteny ve své dlouhánské podstatě více na nešťastný počet archů a na jejich méně nešťastný honorář — to se však jen zdá. Čtenář se nemůže dosti obou autorů vynachváliti, jak původně to, čemu se říká trochu neaesteticky sprostota — učinili duchaploým a poutavým a jak uměli vtisknouti nudnému vkusu změnou a rozmanitostí v nudě samé, ráz pravé malebnosti a poutavosti.

Tekla seděla tudíž téměř celou noc a celý den u tohoto díla klasického, až posléze přirozenost žádala svého práva. Májový večer skláněl se k oknu se všemi květy a svou líbezností tak vábivě, že nemohla odolati pokušení. Přehodila si škotský šátek na sebe, zastínila si pestrobarevným kloboukem slaměným zrádné vrásky očních koutků, vsadila jemný nádech červenosti ze stolku toaletního na líce a ubírala se vznášejíc se krokem víly nějaké zahradou z domu.

Okolí Nadějova mělo málo půvabnosti, jakou umělci vykořistiti se snaží a která oko vždy na novo poutá. Hory byly příliš daleko a břehy malého potoka táhly se rovinou v dálku. Procházka kolem zdi města ještě ušla, neboť byly cimbuří, věže a brány ještě dosti zachovalými a pohled ve stíny starých kaštanů na bohaté nivy stál za to; než denní jednotvárnost unavuje. Bylo proto zvláštním štěstím pro přátely přírody města nadějovského patřiti, že se z druhé strany řeky táhl dubový les téměř až ku bráně na předměstí, nejsa chudým na skály a potůčky: což všecko tím většího půvabu dodává, čím méně takových věcí některému místu příroda dopřála.

Sem také zaměřila Tekla Vranovská své kroky okřídlené. Dobře vše uvažujíc vzala si s sebou svazek „Mužných rytířů“, který nesla s jakousi marnivostí — řekl by mnohý závistník — jako na odiv v ruce. Doufala snad, že bude míti ještě tolik času, aby na svém zamilovaném místěčku dočtla tento svazek, jsouc ovívána májovým větříkem v libě páchnoucí čerstvé zeleni lesní za zpěvu slavíků: požitek to duševní, jehož se nemohla dosti nabažiti.

Našla také brzo prošeďší rozličnými stezkami takové vábné místočko mezi skalami, kde bublal čistý potůček po

malebných křemenech. Zde to bylo, kde se obyčejně vmyslela Tekla do úlohy panny Orleanské a k úžasu i strachu sedlákům na blízkém poli pracujícím, majestátním, daleko znějícím hlasem pozdrav posílala údolím a palácům. Dnes mínila čísti a obohatiti své historické vědomosti o jesuitech z proslulého románu Guckova. Usednouc na kamenném sedátku tak, že by byl každý kolem jdoucí malíř rychle sáhl po svém pouzdru a tužce, aby si tento mocný výjev v sladkém snu pohroužené brdinky zachytil na papíře, zabrala se vskutku do knihy, neb uměla toto zabrání tak mistrovsky nápodobiti, že byla sama příroda uměním tím překonána.

Náhle stanula před ní vysoká, štíhlá postava muže. V tmavém obleku letním měl pod paždí veliké pouzdro; v levé ruce držel klobouk široký, který sňal pozdravuje, v pravé hořící doutník. Mladistvá, oholená tvář byla zpocena jako od rychlé chůze; z očí šlehal zápal veselého mládí.

„Ha!“ — zvolala poděšeně dívka a kniha jí vypadla z rukou na trávnik. Poznała na první pohled postavu, kterou viděla včera již z okna paní Velkohorské.

„Odpusťte,“ pravil cizinec, „pakli vyrušuji,“ podáváje při tom Tekle s novou milostnou úklonou knihu, která upadla na zem. „Nepochybuji však,“ dodal, „že jsem našel majitelku tohoto skvostu drahocenného.“ Při tom jí podával zlatou sponu, v níž byl mistrovsky zasazen broušený ohnivý kámen.

„Ach! kde pak jste ji našel?“ zvolala Tekla. „Ovšem, že jest mou.“

„Tamo na stezce,“ odvětil cizinec. „Sotva jí naleznuv již jsem vás také spatřil.“

„Díky, srdečné díky!“ šeptala Tekla Vranovská.

„Ach!“ vykřikla náhle zděšeně. Při zjevu mladého, mužného pána a nálezem klenotu byla téměř úplně zapoměla, koho má před sebou. V srdci se tiše probouzelo přání, aby se byla mýlila v osobě.

„Smím věděti,“ pravila s docela jistým tlukotem srdce, „komu jsem zavázána díky za náhradu ztráty, která by byla pro mne nenahraditelnou bývala?“

„Eduard Mundt, doktor filosofie,“ zněla odpověď.

Tekla si oddechla z hluboka. „Ach filosofie!“ povzdychla si nemohouc jiného slova promluvit.

„Jste milovnící filosofie?“ ptal se cizinec, jemuž počínala býti zábava s tak zvláštní bytostí, jakou byla Tekla Vranovská, pravou rozkoší.

„Ó, Tekla má smysl pro vše, co vznešeným!“ zvolala porovnávajíc se mimoděk při těch slovech se slavnou skladatelkou Corinny.

„Tekla se jmenujete,“ odpověděl mladý muž, a úsměv se mu zračil na ústech, který by byly zlé jazyky nazvaly satyrickým; ale podoba veliké Stael Holštýnky rozuměla mu lépe. Byl to úsměv — pučící lásky.

„Tekla Vranovská,“ opáčila dívka zvukem sladce znějícím, představujíc se sama poctivému nálezci svého draho-kamu ohnivého. Povstala tudíž se sedátka, sklopila oči nechávajíc dále mluvit své dlouhé bílé prsty na ruce hrající si se zlatou sponou nestrojeně. Škotský šátek spustil se při té příležitosti v půvabných záhybech s ramenou na zem, obnaživ poněkud celou lepost postavy ovšem poněkud vyzáblé a dlouhé.

„Kdo vysloví jméno Tekla, slečno,“ pravil doktor filosofie, „aniž by nevzpomněl na Schillerovu krásnou dívku z Viléma Tella!“ Po těch slovech zdvihl šátek a podal jej majitelce jeho.

„Ve Valdštýnu, chcete říci,“ prohodila Tekla.

„Opravdu ve Valdštýnově táboru, odpustte!“

„O blouzníte také pro Schillera?“ tázala se radostně dívka.

„Ach, dívko má!“ zvolal mladík, „býti synem německé matky a blouznivcem pro Schillera toť jedno a společným!“

„O slasti srdcí stejně smýšlejících!“ plesala slečna pohlednouc mu tak do očí, že se až cizinec zarazil.

„Podivil jste se mistrovské plastice mého skvostu?“ ptala se dále: „Amor se Psychou?“

„Promiňte, jen tak zběžně. Neboť utkvěl pohled můj na ztrácející se postavě oloupené majitelky,“ dodal usmáv se opět jako dříve a Tekla Vranovská tím vyrozumívala, co poprvé si myslela.

„Jest dar po mém pradědu, který mi přinesl z cest po Italii. Jest to dílo mistrovské, víte?“ A podala mu skvost.

„To dovede jen římský brusič,“ pravil cizinec obdivuje se drahokamu.

„Římský!“ pravila zaraženě dívka myslíc na „Mužné rytíře.“ Začalo jí mraziti a proto hleděla mimoděk pozlacený nápis románu vedle v mechu ležícího hlouběji skryti.

„Ano,“ odvětil mladík, obdivuje ještě drahokam „jest to divným, ale pravda. Brusiče na Tibeře nenápodobí tak snadno leckdo. Pohleďte jen na tuto nepatrnou vypouklinu, jaká přesnost kresby, jaká jistota a malebnost tahu, jak podivný zápal citů a posléze jaká něžnost úpravy až do nejmenší podrobnosti.

„Nepatrná vypouklina, malebnost tahu, něžnost úpravy!“ šeptala Tekla záříc blažeností, že bude moci tato slova při příštím čajovém dýchánku dáti s patřičným efektem k lepšímu.

„A ten půvabný předmět! Amor a Psyche!“ pokračoval cizinec a zase se ukázal ten jemný posuněk na jeho rtech.

„Amor a Psyche!“ ozvala se opět slečna Vranovská. „O, já bych mohla býti věru Psychou!“ doložila po přestávce mnoho věstící. A opět po přestávce ještě více obsahující otázala se: „Zdržíte se ještě dlouho v našem městě?“

Co mínil vlastně říci cizinec, zůstane tajemství; on totiž řekl:

„Denně jest mně loučení těžším.“

„Opravdu?“ zvolala dívka a pohled plný vděku zasáhl mladého muže. Byloť přece již zřejmým, proč se mu stává loučení těžším a proč to právě nyní vyjevil.

„Mé bádání geognostické,“ pravil cizinec, -přivedlo mne do Nadějova, kde se našlo více látky pro vědu mou, nežli se mohlo při prvním pohledu na kraj tento předvídati. Bádání mé jest již téměř u konce, avšak —“ Zajíkl se.

„Avšak,“ zpívala za ním Tekla zvukem slavičím. Však náhle, jako v poděšení, trhla sebou.

„Nebesa!“ zvolala. Již se stmívá a pro setkání se s vámi v tomto lese docela jsem na to zapomněla. A opět poslala vděkuplný pohled nálezci svého skvostu.

Nabídl jí průvod a nabídnutí s díky přijato. Jistě neměla Tekla Vranovská ještě nikdy příležitosti, půvaby ducha i těla svého tak odhaliti, jako na této zpáteční cestě k městu. Ale také nenalezla dosud ještě tak upřímného a oddaného obdivovatele, jako byl tento statný cizinec, jehož slova svědčila o duchu a srdci.

Před branou se rozešli a slečna nemohla potlačití přání, že rozloučení toto nebude bohdá posledním.

„Jistě že ne!“ odvětil s hlubokou úklonou a zmizel za bezem v sadě obkličujícím bránu.

Kdo viděl se vznášeti Teklu domů za soumraku večera májového, tomu muselo bezděky přijíti na mysl: tak se vznášejí jen víly.

Teprve, když vkročila do průčelí domu jejich, vzpamatovala se z libých snů. Rychle spěchala po schodech nahoru do svého pokoje, kde sebou, jsouc náhle novou úzkostí vzrušena, vrhla na pohovku a chvějícím hlasem šeptala: „A kdyby byl přece jesuitou?“

Důležité zprávy.

Ráno druhého dne, když ještě skříně výkladní příčinlivého města nadějovského byly uzavřeny, uháněl sluha policejní Verner s rozpálenou tváří z předměstí po mostě k domu, který obýval starý mládenec, písař policejního sydikátu samotinký. Zatáhl za zvonek a zvonil tak dlouho, až se objevil pan Rychlý ve velmi lehkém ranním obleku maje na hlavě čepičku s cípem, u okna, aby se podíval, kdo se tak záhy naň dobývá.

„Já to jsem“ — volal strážce nadějovského pořádku obecního a bezpečnosti tenké postavě vzhůru k oknu.

„A co tu chceš? Hoří někde? Posílá tě syndik?“ — ptal se lehounce oblečený pan Rychlý.

„Pán Bůh chraň!“ bylo mu odpovědí. „Mám vám však cosi důležitého pověditi — o Jesuitovi“ — šeptal po tichu vzhůru.

„Osle!“ znělo dolů z okna — „na to bylo také ještě času dost!“ a okno se zavřelo.

Nicméně přišel za chvíli, kterou věnoval zatím své ranní úpravě, pan Rychlý po schodech dolů a vpustil ač s pohledem velice nemilostivým a beze slova, ranního návštěvníka do vnitř.

Co nezkušeného učenníka praktické vědy policejní tak časně sem hnalo, nebylo nic jiného než ohledy služební a horlivost. Chtěl bezprostředně představené hlavě své v úřadě dokázati, že je k potřebě a k tomu mužem nezapomínajícím v libáncích povolání svého pro pozornost věnovanou ženě své. K tomu se mu naskytla příležitost, jakou by byl sotva našel. Na první hádku se svou ženou ubohou následovalo, rozumí se samo sebou, dojemné smíření, při kterém padlo slz, odprošování zapřísahání dost a dost. Na to seděl mladý párek v podvečer až do noci krásné na kamenné lávce v zahradě u úzkého, ale miloučkého stolečku. Ani on ani ona nepozorovala, jak rychle hodiny mijí, v nichž slavili v dojemném laskání první smír, který měli ve svém manželství uzavřít. Že byl on aspoň stokrát prohlášen za „toho věčného“, že byl mužíček pln lítosti a ženuška plna odpuštění — to se ví.

Tu zaslechli v tiché noci rachotiti po dláždění vůz. Zvědavost mladé žínky byla mocnější než sama dojemnost na smíru uzavřeném za rozličného slibování. Sotva že tedy se vůz přiblížil a náhle zastavil, vyskočila a spěchala kuchyní rychle ku dvěřím, které opatrně po tichu otevřela. Muž šel za ní a vykukoval přes její ramena na ulici.

To, co uviděli, bylo podivným dosti. Krásný kočár stál právě před jejich domem; kočí přikrýval koním zapoceným hřbety vlněnou houní. Se zatajeným dechem dívali se oba ze dveří právě, když zvon oznamoval s věže půlnoc. Úžas manželů stoupal, když spatřili vycházeti ze dvora naproti, kde bydlel soused truhlář, tři postavy, z nichž dvě nesly tmavý zabalený předmět jakýsi, co zatím třetí za nimi kráčela a na všechny strany se neustále ohlížela. Brémě se naložilo do kočáru dvě vstoupili němě do vnitř, kočí skočil na

kozlík a za několik okamžiků zmizel povoz za nejbližším rohem ulice. Třetí však postava kráčela tiše dvorem zpět zavřevši za sebou vrata. Byl to onen cizinec, který se ubytoval u truhláře Hoblíka. Svit skrovné lampy na ulici, který právě padl na tvář jeho, když se díval za rychle odjíždějícím vozem, nepřipouštěl o tom žádné pochybnosti.

To vše vyprávěl policejní sluha panu písaři, který si k naznačení úřední situace zastrčil za ucho dlouhé péro a s rostoucí pozorností poslouchal. Byla v tom snaha, napravit si opět svou čest služební anebo si myslel, že dostane s vrchu ještě také odměnu. — Verner ještě nikdy tolik nerozkládal nepozoruje ani, že při líčení se stává jaksí básníkem. A právě toto básnictví se písaři asi nejvíce zamlouvalo. Sám se ještě namáhal, aby mu pomáhal a doplnil a dle předpisu vypověděl, co učenník trestní spravedlnosti jen podotkl a o čem se jen zmínil.

„Tři muži tedy?“ ptal se pan Rychlý tonem velkého inkvizitora.

„Tři muži“ — ujišťoval očitý svědek.

„Tmavě oděni, zakukleni? He! není-liž pravda, zakukleni? To se musí konstatovati.“

„Ano zakukleni až po hlavu“ — ujišťoval sluha policejní.

„A nesli něco těžkého?“

„Ano, něco těžkého.“

„A ovšem, něco moc těžkého! To se musí konstatovati.“

„Ovšem že něco moc těžkého“ — opakovala ochotně inkvisiční ozvěna.

„A jak to vypadalo? Také zabalené? Dlouhé ne moc vysoké? Jako rakev? He? — Či jako zabalený člověk? Nebo mrtvola?“

„Ano, tak asi, pane Rychlý!“

„Dobře, dobře! To se musí konstatovati. A zbraně! Dýky, revolvery? He! Neviděls nic podobného? Či měli dýky v holích, co? To se musí konstatovati.“

„To se ví — dýky v holích to byly, které jeden hodil kočímu na kozlík.“

„Byly — byly!“ — jitřil se písař. „To musí býti jistým. Jak pak by se taková čeládka opovážila v noci beze zbraně

na ulici. Tedy dýky v holích a snad i šavli nějakou při tom hodil ten tulák kočímu na kozlík. To se musí konstatovati.“

„Ano, ano, pane Rychlý.“

„Ach, ti jesuiti! Ano, už začínají!“ — mínil písař a u vítězoslávě dodal:

„Tentokráte však uvíznou a zaplatí nám ještě výlohy za přelíčení.“

Konstatovav takto vše a propustiv sluhu policejního s pochvalou a připovědí na patřičnou odměnu, oblékl se rychle pan Rychlý do šatů a neposnídav ani spěchal k panu syndikovi, který se právě mydlil k holení sedě v županu před zrcátkem. Břítka ocel vypadla mu z ruky, když mu písař zběžně vypověděl, co důležitého mu má sdělit a poslouchal s velmi vážnou tváří úřední zprávu tu.

Pakliže byl policejní sluha ve svém líčení nočního zjevu trochu pomaten, uměl zručný a v slohu obratný písař věc ještě jasněji podati, když ji svému představenému vykládal. S důrazem, dle povinnosti vyjevil, co konstatoval a jsa nepřitelem všech úzkostlivých pochybností v podobných záležitostech, dovedl případy jednotlivé jak se patří sestaviti a událost na jisto postaviti; zůstalť vyšším instancím, u nichž se měla zjištěná hrdelní záležitost před syndikem a příručím ještě projednati, málo k úřednímu zakročení tedy, aby se zakončila zpráva jistojistá, jak byla krajskému komisaři předložena písemně příručím.

Nepohnutě pročítal krajský komisař písemně sestavenou noční historku několikráte po sobě. Jakkoliv s těmi držel, kteří se nalézají na výši devatenáctého století a byl zapřísáhlým nepřitelem jesuitů, nebyla mu záležitost ta proto podle chuti přece. Tělnatý pán ten miloval především pokoj a případ ten se mu zdál dalekosáhlým a s velkým psaním spojeným. Při tom se však nemohl ubrániti — ač se přemáhal mocně, úzkosti jakési před jesuity a bezohlednosti pomsty jejich. Přesvědčilť se o tom z dotýčné literatury klasické tak všestranně, že věřil na tajnou moc synů Ignáce z Loyoly tak pevně, jako na drancování Děvína Tillym, vyličené Schillerem. Mohl se ovšem odstoupiv případ ten hrdelnímu soudu

aspoň částečně zbaviti práce a zodpovědnosti a bouře děsná pomsty jesuitské mohla se snést nad hlavami jiných. Bylo však ale třeba předběžného vyšetřování, a toho se — jak sám se tím netajil, nemohl zbaviti.

„Tu máme tedy proklaté cesty a prostředky této potmě číhající sběře!“ — pravil povstana a bera za zvonek, aby si dal předvolati příručího a policejního syndika. „Nepochybují více, že se tu spáchal skutečně zločin; za to již ručí třistaletá krtčí činnost tohoto proklatého řádu jsoucí nepřetržitým řetězem zločinů a hanebností. Město Nadějov jest tak nešťastným bytí jevištěm, na kterém se má opět nový článek krvavý vložit do toho řetězu. Ó těch jesuitů! Jak můžeme býti vděčnými zákonodárství, které je vypovídá ze země a s nimi všechny podobné společnosti. Nikoli! Společnost lidská nesmí trpěti takových hanebností v devatenáctém století.“

Policejní syndik nebyl zatím nečinným. Odebral se na místo zločinu spáchaného (tak to musíme nyní nazývat, nemáme-li se probřešiti, že jsme stranníky trestuhodnými jesuitů a všech jiných sekt), vyslechl osobně Venera a jeho ženu a krácel pak, ovšem že pozorně, jak jen zkušený strážce policejní má, k prohlédnutí bytu vinníkova. Pod záminkou, že si chce dát zhotoviti nějaký nábytek do své úřadovny, přišel k mistru Hoblikovi, jehož našel v dílně asi nic netušícího. Žena jeho byla trochu zaražena nechtějíc se pouštět do rozmluvy, kterou mínil syndik zavést o cizinci.

Když pak konečně řekl, že ho míní vyhledati pro nedostatek správnosti jeho listu průvodního, zastoupila mu žena cestu, pravíc, že onen pán již záhy z rána odešel. Policejní syndik chtěl se však přece přesvědčiti, jak podotkl, našel ale dvéře novým zámkem zavřeny a když se odebral do zahrady truhlářovy, aby prý si prohlédl při té příležitosti porouchanou zeď městskou, vlastně však aby se podíval oknem do světničky cizincovy ze zahrady, našel skladiště dubového dřeva rovněž uzavřené.

S tímto výsledkem své hrdelné právnícké činnosti dostavil se policejní syndik ke krajskému komisaři a příručímu, který se už po bláznivém výletu byl vyspal. Jakkoli se těšil

krajský komisař nadějí, že se této záležitosti přece nějak zbaví, viděl nicméně v průběhu jednání, že ještě nelze řádně úředně zakročit ve zločinu spáchaném jesuitou. Konečný výsledek porady této trojice byl pak, že nelze činiti dalších kroků ve věci té, ačkoliv se tu jednalo o jesuitovi patřícím k výminečným tvorům moderního státu, dokud by nebyl vyslechnut onen tajuplný člověk, bydlící v nádvoří mistra truhlářského, osobně. Předvolání měl policejní syndik ihned vydati.

„Zpropadená věc!“ rozkřikl se krajský komisař, když byli druzí dva páni povstali ze židlí. „Takové věci mohou jen tam se přihoditi, kde tato proklatá společnost své dílo zkázonosné, civilisaci se protivící, provádí. Jak to ale prospěšným, když se člověk patřičně vzdělá, aby mohl nahlédnouti do úmyslů této sběře a nedal se oklamati lesknoucí září, již se ta jesuitská proľhanost obľáčí.“

S němou úklonou přisvědčil mu policejní syndikus a příručí odporoučejíce se.

Zatím, co se chystala ruka slepé Themidy tasiti meč hrozivě nad hlavou tajuplného vetřelce nadějovského, zažila Tekla Vranovská včerejší večer a minulou noc v sladkém, avšak opět bolestném rozpoložení. Večer při čaji, který otec její, starý to námořník, který kdysi bojoval u Navarinu v anglickém vojsku, se silným rumem jen pívával, byla hrozně rozrušena. Jednou podala otci místo čaje koflík se smetanou, který tento s ne příliš jemným slovem námořnickým oď sebe odstrčil. Po druhé se ptala slučky poklízející, proč v poledne nepřišla na stůl polévka, takže nemohla tázaná úžasem a bázní ani odpověděti. A když ještě k tomu jí začal otec čísti veliký výborný článek o spravedlivém vypovězení jesuitů z péra jakési německé chlouby právnické vědy, opustila ji všechna rozvaha. Ubohá dívka předstírala velké bolení hlavy, aby jen mohla odejít a přijdouc do svého pokoje měřila dlouhými kroky jeho délku, usilujíc sestaviti všechny možné důvody, které měla po ruce a které mluvily proti totožnosti milého zjevu lesního s nenáviděným jesuitem. Všechněch pochybností zbaviti se však nemohla; a když už za to měla, že se jich všech zhostila, vrátily se tyto opět a to ještě prudčejí jako v průvodu. Přiskočila k oknu, otevřela je, aby

ochladila horké čelo na větríku májovém; chopila se milé kytary, kterou po několika hmatech na smutné struny opět na pohovku mrštila; opět běžela k oknu poslouchat slavíka, tlukoucího v křoví na terase v zahradě.

Než dojmavý zpěv miláčkův byl jí dnes unavujícím a affektivním. Mrzutě zavřela okno a počala se na noc strojiti rozvazujíc s půvabností Ariadninou nitě svých nepravých kadeří, dávajíc perlovou šňůru svých krásně bílých zoubků do vody a zahánějíc růžovou pomádou jemnou červeň svých tváří panenských.

Jsouc takto starší — za to však ctihodnější, zdvihla se a šla spat. Nemohla však usnouti, dokud se slavně nezapřísáhla, zajímavého doktora filosofie si přece vzíti — byť byl — ach — i jesuitou.

Bůžek panenský vznášel se za to také vděčně před ní ve snu. Snubní oznámenky, svatební věnečky, svatební cesty, střídaly se ve spánku za sebou. A když se probudila posléze s tajným přáním, by mohla ještě dále sníti, byl už bílý den a hodina k snídání dávno pryč. Že se nemusela dnes sejíti s otcem, bylo jí vítaným. Poznovu omlazena a ve vybraném úboru ranním kráčela rychle s kytarou na ramenech na červené tkanici zavěšenou do zahrady, která se právem mohla nazvati nejpůvabnějším místěčkem v Nadějově. Bydlela s otcem v starém panském domě prostorném, jenž byl větším než bylo zapotřebí, ač skrovná péče kolik let budově věnovaná mocně menšila dojem úpravnosti. Nejkrásnější věcí domu byla ale zahrada se zastíněným platany tarasem zahýbajícím k řece a poskytujícím přívětivý pohled na protější břeh, předměstí a hory, jichž modrý řetěz vroubil obzor. Schody vedly po tarase k řece, kde se vinula po nábřeží stezka, vedoucí k vábnému stromořadí kaštanů vybíhajícímu u první brány ven za město.

Tekla, toto dítko vzrušené, sešla právě po schodech dolů, otevřela malou branku, aby vyšla do přírody, když tu náhle jako zjevem nadzemským omámena, zpět uskočila a s lehkým výkřikem narazila kytarou o zeď. Ráda by byla bývala ještě zbledla, aby zvýšila dojem výjevu, než věčná červeň jejích lící zdráhala se rozhodně zblednouti.

Postava, která ji tolik zalekla, stála se založenýma rukama pod jedním dubem a oko její se zdálo pásti na tiché kráse řeky jarní krajiny. Při zvuku harfy Aeolovy obrátil muž se slaměným kloboukem hlavu.

On to byl.

Tekla byla radostí celá bez sebe nad tímto neočekávaným, tak vysoce a čistě romantickým shledáním. Naučila se pak od tragických postav ženských ze Schillera, jak se má zachovati a jakou tvář dělati. Tato vymoženost vzácná jí prospěla v této chvíli, která — a dobře to cítila, měla pro ni význam životní otázky.

Doktor filosofie smeknul — jak se zdálo, trochu zaraženě, klobouk. Ona však poznala bystrozrakem vlastním jen lásce ženy, že to zaražení z radosti, jakou též sama měla. Myslela tudíž, že bude záhodno, ženským jemným taktem učiniti rychle konec sladké muce výjevu.

„Vy mne hledáte?“ otázala se zvukem, který překonával celé adagio Beethovenových symfonií hudbou svou a přistoupila k němu jako Louisa Millerova před svého syna presidentského.

Tvář mladého muže se vyjasnila při této otázce do čista a méně dokonalý znatel lidských tváří, nežli byla Tekla Vranovská, byl by měl za to, že vypukne v hlasitý smích. Než slova jeho dokázala slečně Vranovské, jak správně soudila považujíc vše za rozpaky; bylať odpověď, kterou dal, beze vší pochybnosti jemně vyhýbavou.

„Byl jsem zabrán do krás obrazu krajiny zdejší,“ pravil.

„Do krásy!“ odvětila s povzdechem, na který následoval pohled, jenž mnoho mluvil. „Ó, jsou ještě jiné krásy než v mrtvé přírodě“ — doložila.

„Pravda“ — podotkl cizinec.

„Avšak — přejete li si užítí pohledu na tento jarní obraz, pojdte na taras do naší zahrady.“ Ukázala mu pohybnutím ruky plasticky učiněném ku zdi poprsní k tarasu, opírajíc se při tom levicí lehounce o kytaru. Jistě musela tak vypadati princezna Eboli — myslela si u sebe, když přijímala infanta Španělského.

A rty doktora filosofie vzaly na sebe opět tahy z minulého večera. Přijal však pozvání s díkem nejzdvořilejším. Celá šťastna kráčela s ním Tekla na vrch a na zeď tarasu se opřevši, představovala tělem duší Cicerona krajiny, velice toho litujíc, že nemůže hosti svému ukázati žádných starých hradů rytířských a zřícenin klášterů i s jejich strašidly! Ó by byla věděla, ubohá! že tutéž hodinu, kdy plesala po jeho boku v takové radosti, zlomila trojice v úřední budově hůl nad ním a že syndik vydal předvolání na jesuitu!

Zábava trvala na tarase dlouho; než příliš krátce pro Teklu. Než, jak sama se zmínila v duchaplné rozmluvě, nelze s mocnostmi osudu žádný věčný svazek uzavřít. Osud se k ní však blížil v postavě otcově, jenž se se svou holí objevil u vrat před domem a Teklu jménem zavolal. Poslední pohled — a slastiplné vteřiny byly ty tam.

Zvědavost vrstevníků a potomků byla by asi bývala touto ranní návštěvou na tarase na vždy jen z pola uspokojena, kdybychom nežili ve století kultu geniova, jenž zná hrdiny dne nejen v státní uniformě a na kothurnu dějinném, nýbrž i v županu a v pantoflích ukazovati a především k tomu účeli, pamatuje na uveřejňování všech dopisů, lístků, poznámek a cedulek až k účtům, jež mají v hostincích platiti; a to vše obstarává s největší přesností.

Tak máme jen co děkovati i následujícímu dopisování duchaplné a klasicky vzdělané Tekly Vranovské takovému pečlivosti. Zříme ji pozdě večer sedící u stolu psacího, jak píše přítelkyni dávné, provdané za řádného rolníka, tento list. Podotknouti jen sluší, že Tekla Vranovská měla nejpečlivější vychování, jmenovitě na poli vědeckém v proslaveném dívčím ústavě, majícím především tu přednost, že co nejpečlivěji bylo každé sblížení se se systemem jesuitského vychování mládeže ze zásady docela vylučováno.

Zmíněná přítelkyně z mládí, Berta Velkopolská, nebyla tak šťastnou závidění hodně, aby se byla mohla tak dokonale vzdělati. Matka jí záhy umřela, a nadaná dívka byla nucena truchlícímu stále otci, jenž se od ní nechtěl odloučiti, ani nejsouc šestnáct roků ještě stará, opatřovati domácnost a mladší sestry pomáhati vychovávat.

Přikládáme i její list, kterým zodpověděla onen své staré přítelkyně. Kde se tolik duchaplných dopisů tiskne, tam se může podati veřejnosti také jednou sloh psaní literárně nevzdělané skladatelky, ovšem ve vší skromnosti.

Netřeba podotýkati, že jsme co nejdůkladněji podali, téměř s úzkostlivou věrností oba dopisy v původním znění. Nenapodobitelná svěžest skutečnosti trpí při nejmenší změně takých zvláštních listin; mimo to se požaduje od doby naší přísného bádání pramenů, listovní svědomitost takřka velitelsky.

Dva listy.

Nejmilejší Berto!

Tvá Tekla to jest, která Ti píše. Píše v převelikém rozchvění štěstí, v Eudusiasmu první pravé lásky.

Já mohu říci s oním německim cýsařem bohatirskim, když překročil Rupikon: přišla sem, viděla sem, zvýtězila jsem. První setkání bylo k nevipsání romantickým, druhé plným půvabné poezije, v pravdě klasická to idila. Bůžek Amor se zavázanýma očima připraví mi jistě zítra již třetí dostaveníčko, kde nejčišší láska utvrdí svazek srdcí a slavití bude triumf nad pozemskými předsudki.

Jak jest krásným! Představ si štíhlou mržtnou postavu visokou, jaká se k mému vzrůstu simpaticky hodí. Jak se to hezky trefilo! Modré oči — pravé nebe, mužné vzezření největší noblesi a zdravím jen kipý. Pleť bezvadnou — povídám Ti.

Stahují se již nyní sice temné mraky nad usmívající se zelení lásky mé, cítím však s pannou orleánskou sílu v nádrech, sílu natlitskou, nezdolnou, věř mi jen. Pravé štěstí trvalé musí býti vybojováno — já to vím. Chci si je teď vybojovati. — — —

Považ jen, povídá se o něm, o péro mé se spírá to napsati — že je Jesuitou. Čtla si „věčného žida“ od Eugena Sueho a „mužné rytíře“ od nepřekonatelného Guckova?

Ne-li, pak nejsi s to pochopiti, co má značiti tento Jesuitismus, pravá to obluda v dějinách litstva a ciflisace. Kéž by se podařilo, velikim duchům stojícím v čele doby naší a majícím v rukou moc nad veškerim okrskem zemským tento koukol bující docela vymítiti, který patří do tmářské dávno již minulé doby a nikterak se v naší osvícené a vzdělané epopoše trpěti nemůže.

Já Ti však přísahám, drahá Berto, nejvěrnější druško mládí mého, to pravda není, on tím není co z něho chtějí lidi udělati. O ďábelská propasti pomluvy! — — Nikoliv, popatř jen do jeho jasných věrných očí, poslyš jen ten melodycky zvuk hlasu jeho a to vzdělání v skutku klasické, zanícený to ctitel Schillerův, jakož i ona, která mu jeho srdýčko uloupila. Ne! Hvězdy mi to musí vysvědčiti, že není žádným Jesuitou.

To Ti ovšem musím, drahá Berto, vyznati bez okolků, ulož to však jako tajný klenot do přátelského srdce svého — neb svět tomu nerozumí a na věky tomu neporozumí. Byť i patřil k té tlupě černých lupičů — ale tomu tak není, jak jsem ti dokázala, přece bych od něho neupustila. Ach lásko! Můžeš si dobrá Berto jen povážiti tu obět, jakou mne stálo ono — mohu říci titánské rozhodnutí. Já však zvítězila! Což nezůstala věrnou Amalie svému Karlovi Morovi a přece byl náčelníkem lupičů v českých lesích!

Jest tichá, tmavá noc — noc májová, co Ti pišu a právě vichází měsíček ozařující leskem stříbrným přítelkyni Tvou, která vylévá nejposvátnější pocity svého srdce na tento věrný papír, bych Ti vylicila drahá bytosti štěstí své, jehož smím okusiti a je podržeti. O naděje sladká mne prochvívající, o spanilá budoucnosti, která se mně v růžových obrazech kouzelně před mými zraki jevíš! Již se vidím po jeho boku kráčet po ulicích nadějovských ode všech přítelkyň nenáviděna jsouc; že si vyberu patřičnou úpravu — už mne znáš.

Však o nebesa — již bije z věže hodina duchů. Opravdu, jak povídá Schiller náš: šťastnému nebi je žádná hodyna!! —

Na zdar!

Tvá upřímná Tekla z Vranova.

P. S.

Nemysli si, drahá dušinko, že v mém srdéčku už nezbyde místa pro naše přátelství vedle lásky mé. Naopak, pravá láska rossiřuje srdce — ach, jak to cítím hluboce a slatce.

Odpověď paní Velkopolské přišla tato:

Drahá Teklo!

Díky srdečné za vzpomínku! Potěšilo mne, že zase slyším jednou něco o Tobě. K nastávajícímu zasnoubení přeji Ti vše nejlepší z plného, plného srdce. Kéž bys tak spokojeně žila v zátiší manželském, jako já se svým dobrým mužem, jenž mne opravdu nosí na rukou a naposledy mne ještě zkazí. Lituji jen, že mně nepíšeš ničeho o poměrech svého budoucího vyvoleného. Co píšeš o jesuitech, jest hloupostí a já se tomu musela srdečně zasmáti. Kdo jen pootevře oči a má zdravé smysly, pozná, že osočování tohoto velkolepého řádu jest největší lži a zároveň nejhloupějším, jaké se kdy činilo zlomyslníky. O tom můžeš býti upokojenou. Odpusť však! Můj maličký křičí v kolébce a ti větší chtějí chleba, a v kuchyni, zahradě a prádelně práce mnoho. Buď tedy zdráva! Můj muž tě mnohokráte pozdravuje a já tě prosím, bys opět brzo psala, bych se upokojila nad Tvou budoucností nebo Ti mohla poraditi, dokud nebude pozdě. Ostatně Bohu poručeno!

Tvá stará věrná

Berta.

Ubohá Teklo! Jak ti bylo čtouc toto psaní — u srdce? Než nesmíme se přenáhliti s osudem ani v životě ani ve vypravování. Tento list přišel teprve za týden do Nadějova. Týden ten však byl pro Nadějov a pro Teklu Vranovskou osudným. Jak se toto mohlo státi, hned povíme.

Parlamentární veličiny.

Tekla mohla sice dobře psát o poesii a idyllách, osud však rozhodl jinak. Přítomnost tajuplného cizince v nádvoří truhláře Hoblíka, či řekněme to hned, přítomnost jesuity státu nebezpečného v loyálním městě Nadějově nemohla jen tak minouti bez pohromy. V dřívější době bývalo by to bylo při spravedlivém hněvu proti jesuitům a jesuitským pletichám ještě možným. Bylo by se v duchu tolerantním přimhouřilo jedno oko a bylo-li by se obydlí poctivého mistra truhlářského na předměstí v Nadějově po nějakém čase opět pronajímalo, byl by leda nový nájemník se politoval, že musí bydleti v místnosti jesuitismem načichlé. Ostatně by byli lidé dle osobní povahy více méně kleli neb nadávali na tuto jesuitskou návštěvu, jako se asi nadává v létě na dotěrné mouchy a v zimě na myši v domě. Po zaniknutí zla nebylo by se bývalo mnoho hluku dělalo. Teď bylo však jinak. Vzdělání lidu dostoupilo osvícením, kterého se mu dostávalo denně množstvím tolika výborných listů, touto přední a předůležitou vymožeností nové doby — svého vrchole a dosáhlo u všech takové nazíravosti do poměrů přítomných a do dějinného rozvoje posledních století, že se každému umožní pochopiti hnusnost nad tovaryšstvem Ježíšovým, jejich špatnou morálkou a jmenovitě jejich naprostou nebezpečnost vůči státu. A stoupá-li vašeň a nelibost proti podobným ústavům tmářského středověku a jeví-li se v povážlivých výlevech, sluší to počítati za zásluhu nejen vlasteneckým pocitům posledních let strany svobodomyslné, nýbrž i jejímu jemnému, velice citlivému smyslu o zachování dobrého mravu. Jak by se mohli jinak vzorové manželů, jakými jsou nyní všichni mužové, od bezuzdné morálky jesuitů stran šestého přikázání odvrátiti než s nejhlubším mravním rozhořčením. Jim jde nejvíce o neporušení věrnosti manželské a nezkalení míru v domácnosti; jak by se mohli tito smířiti s jesuity metajícími pochodeň svárů se škodolibostí do smíšených manželstev, a žádajícími ve zpovědnici věci, které, ať nemluvíme o jiném, se nedají sloučiti s pravými hospodářskými poměry rodinnými! Jakých zásad vznešených

nemají svobodomyšlníci o majetku dnešního dne! A tento prokletý řád dovoluje služebníkům ubobým, jimž bohatý pán opomene vyplatiti mzdu nebo této jim z moudrých důvodů jako správce domácnosti ujímá, aby se v nouzi sami odškodnili. Jak se starají úzkostlivě liberální milionáři, kteří pouze jen neumornou pílí a neunavnou prací poctivě zasloužené bohatství si shromažďují, o udržení pořádku, o potlačení stávek, o ustavičné zaměstnání dítek dělnických, jsoucích jinak bez práce, již od útlého mládí. A tito učeníci Loyoly hlásají nedělní klid ve smyslu socialistickém mluvíce o přirozených právech dělníkových! Více tedy než co jiného musí nezdolně loyální smysl svobodomyšlnosti zdobící dobu přítomnou panstvím svým toho dbáti, aby měl jesuity docela v ošklivosti a je kde možno z kořene vyhubil. To nejfeudálnější poddanství nepřineslo tak dalece tolik krásných květů podrobenosti věrností až zmírající, jak to učinil duch svobodomyšlný ve svém vývoji dokonalém. S hrůzou se musí odvrátiti tento velkodušný duch od zločinné drzosti té moudrosti kněžské, odvažující se hlásati Heglem dávno již překonanou zásadu, že nespravedlivý zákon není žádným zákonem v pravém smyslu slova a neostýchající se převrátiti stát opět v theokracii, ana staví naproti neobmezené autoritě zastaralé slovo písma: „sluší Boha více poslouchati než lidí.“

Myslicího čtenáře to tedy ani dost málo nezarazí, zví-li, že zvěst o přítomnosti jesuitově způsobila v Nadějově nemalé rozechvění. Někteří se smáli z počátku novince té, ne že by byli neměli okolnost tu, pakli byla pravdivou, za málo důležitou, ale proto, že se jim to zdálo holou nemožností, aby se mohla octnouti v Nadějově, v tomto známém sídle moderní intelligence a vzdělanosti, taková neobyčejná bytost, jakou jest jesuita. Ovzduší nadějovské, povídali mnozí, jest tolik prosáklé duchem pokroku a svobodným sebevědomím lidu, že musel vyjít dech plícím odsouzeným výhradně k zápachu žalářnímu a mukám hořící hranice v této čisté atmosféře. Brzo však se každý, bohužel všeobecně, přesvědčil o pravdivosti této hrozné události a myslí jinak mírumilovného obyvatelstva nadějovského zmocnilo se tajné jitření. A stav ten ve městě pomohla ještě učiniti bázeň nesnesitel-

ným. Sami mužové, kteří se byli jako otcové a v obecním úřadě městském ode dávna osvědčili, považovali ulice nadějovské rovně tak za nejisté, jako rokliny abbružské nebo na Atlasu, jelikož se každý vydával do nebezpečí potkati ne sice nějakého Rinalda Rinaldiniho či beduina, nýbrž jesuitu. Jak se mohlo tudíž zazlívati matkám, když při zvěsti o přítomnosti jesuity střežily úzkostlivé doma dítek svých a pečlivě měly dvěře pozamykány, jak se stávalo za horkého léta, když opatrný policejní úřad nadějovský dával výstražným zvonkem oznamovati, že pobíhá městem vztekly pes.

Nálada občanů nadějovských nebyla by se bývala přece tak rozproudila a takového výrazu ve veřejnosti nabyla, kdyby byli jednotlivci nepochopili správně význam této události a nebyli se dali do díla. Pan Obratný, redaktor nadějovských listů, byl toho duší, ač mínil, že bude lépe nastrčiti někoho a na jeviště jiného vyvésti, a sám zůstat za kulisami, vlastně lépe řečeno, do budky napovědovy zalézt a kus napovídati. Vlastním původcem celé té věci však nebyl novinářský redaktor náš, ač se sám za takového považoval a si nemálo zakládal na svém nadání agitatorském. Byl jím doktor Spahn, člen lóže zednářské vyšší třídy. Soudilť totiž, a to právem, že úkol, jehož se podjal, jemu přináleží jen jakožto genialnímu vůdci hlavního tábora Úkol přední stráže, vyzvědačství a malých šarvátek přenechal jiným, ano i svedení bitvy samé. S pohovky své pracovny řídil jako Moltke úspěchy svoje maje to největším vítězstvím, mohl-li něco zařídit, při čemž se jiní domnívali býti factotum všeho.

Co však se zdálo pro Nadějov nevyhnutelně potřebným a žádný rozumný člověk toho popřít nemohl, byla lidová schůze. Lid se musel v celistvosti své osvítiti, lid musel velkolepou většinou hlasů svých promluvit. Pro redaktora Obratného to mělo ještě tu dobrou stránku, že se mohl učiniti populárním a se nejlépe doporučiti za kandidáta pro příští volby do sněmu. Dále počítal, byť i ne tak velice, ale přece na jisto, jaký mu pokyne z toho prospěch, bude-li moci učiniti své listy zajímavějšími zprávami podobných případů a dostane-li se mu látky pro korespondence dobře placené jiným listům. Velice mu prospěla k agitaci i ta okol-

nost, že vyžadovala veřejné rozpravy i otázka dráhy nadějovské, s kterou, jak se zdálo, to počínalo váznouti. Již od delší doby toho bylo hlasitě žádáno, jelikož nebyly dosud žádoucně vyřízeny u státního ministerstva návrhy obecní rady nadějovské, což vzbuzovalo všelijaké pochybnosti a obavy. Tento předmět se mohl tudíž postavit do popředí, pakli by byly některé rozvášné hlavy se obávaly přetřesu otázky jezuitské. Co však zavdalo podnět k urychlení lidové schůze do opravdy a neodkládati s ní ani chvíle, byla to nejasná pověst letící městem od jitra o nočním totiž dobrodružství před domem truhlářovým. Opatrný úřad nařídil sice, by se mlčelo o tom; ani však to hodinu ještě netrvalo, co syndik s příručím po schodech úřadovny sestupovali, již si to vykládaly děvečky u studně na náměstí.

A tak četli nadějovští z rána na všech rozích velikými písmenami v dílně nadějovského žurnálu vytištěné plakáty:

**„Dnes večer o 8. hodině
lidová schůze v Nadějově
v místnostech divadelní budovy.**

Předmět rokování:

1. Otázka železniční
2. Vypovězení jesuitů.

Občané nadějovští, dostavte se, dostavte se v plném počtu. Uraďte se moudře, rozhodněte jednohlasně.

Několik vlastenců nadějovských.

Toto ohnivé pozvání složil Obratný. Doktor Spahn se vyslovil, ač prý se nemíní účastniti, že rád převezme výlohy tiskové tak krásně vyhotoveného oznámení a hned také dal redaktorovi peníze.

Divadelní sál byl největší místností v městě, a proto v každém ohledu pro takovou schůzi lidovou jako stvořeným. Z jeviště se udělala tribuna pro pořadatelsvo schůze a na místě napovědovy budky určilo se místo řečníkům; z orchestru vyneseny podstavce hudebníků a z přízemí odklizeny některé

lavice. Lože se ponechaly zvědavému a vědy milovnému polhavi krásnému.

V jednom ohledu se jistě nepřepočítal redaktor Obratný. Úderem osmé z večera bylo divadlo nabito, tak že, kdo přišel pozdě, musel státi venku u dveří na korridorech. Velice četně byly v ložích zastoupeny dámy a z vlastní honoreace městské dostavil se až na malé výjimky, kde kdo. Že přišly s matinkami i dcerušky, nemohlo býti nápadným. Stálou četbou výbornou, o jakou se staral nadějovský čtenářský spolek, výtečným výběrem knih, jaké se nalezaly v knihovnách městských, jmenovitě však dobrými novinami dbajícími s důkladným denníkem Obratného duševních potřeb obyvatelstva nadějovského, bylo politické vzdělání venkovského města na takovém stupni, že netoliko ukazovaly ženy nejživější zájem o politiku, nýbrž i dcerušky, čehož důkaz podávaly jak při čajových dycháncích tak při hostinách, s jak hlubokým smyslem a s jakým roztomilým přesvědčením pojímají veliké otázky politické i náboženské a jak dovedně a na podiv důkladně dovedou u vzletu úchvatném o tom rozmlouvati.

Dostačilo tudíž na rozích přibité pozvání občanů nadějovských ku schůzi, aby přitáhlo ihned občanky městské, vdané i svobodné. S tím se bylo i počítalo a ublazený doktor Spahn dal třetí rukou vše delikátně zaříditi ku patřičnému pohodlí předních dam.

Množství dostavivších se občanů a občanek bylo příčinou, že již před započatím schůze bylo takové dusno v sále, že tam nebylo možno ani vydržeti. Nicméně se ihned přikročilo ku zvolení pořadatelstva aklamací. Jakkoliv nerad, musel přece pan Obratný převzítí úřad předsedy; ctihodní charakterové nadějovští požívající zároveň patřičnou popularitu, obdrželi ostatní hodnosti. Když byla tato rada zasedla ke stolu potaženému národními barvami, chopil se Obratný zvonečku a potom slova, aby vzdal díky patřičné vlastenecktví a neohroženému smýšlení města Nadějova, projevenému tak skvělou demonstrací. S vědomím plným pohnutí vyslechlo shromáždění tato obsahem bohatá slova. Na to oznámil předseda ještě jednou denní pořádek zahájiv debatu

o otázce železniční, která byla dle mínění opravdu pro město Nadějov otázkou životní.

První řečník k slovu se přihlásivší byl mladistvý bankéř Levisohn, jehož velice vzdělanou paní jsme měli tu čest poznati při čajové společnosti u paní Velkohorské. Tento — mohli bychom říci drzý řečník, mluvil přesvědčivě; odůvodnil i nutnost, že musí býti Nadějov pojat do nové sítě železniční, nemá-li býti navždy odloučen ode všeho obchodu, se zručností uznání hodnou. Nicméně působila řeč jeho velmi chabě; to bylo znáti již za řeči jeho, an nemohlo se udržeti velectené obecenstvo přes opakující se zvonění předsedovo v klidu. Alespoň paní Levisohnová dala svou nevoli spravedlivou na jevo posuňkem tváře své z lože první třídy. Řečník se tím však nedal másti docela a skončil své úvahy svědčící o bystrozraku a finančním přehledu, jakoby se mu bývalo dostalo té nejupjatější pozornosti. Hlučný, dlouho trvající potlesk odměnil řečníka aspoň, když odcházel s jeviště a paní Levisohnová pozdvihla v loži opět hrdě svou krásnou východní hlavinku nemohouc si toho odepríti, aby nepoděkovala lidu ve jménu mužově jakožto měšťanka nadějovská lehkou úklonou spojenou s líbezným úsměvem.

Po něm se objevila vyzáblá postava právního přítele Cvrčka se špičatým bledým obličejem u budky nápovědovy, zjev — jak se hned ukázalo, veškerému shromáždění velice nesympatický. Nepokoj se rozmáhal, čím silněji zvonil předseda Obratný zvonkem a když teprve počal řečník důvody své o železniční trati Nadějovem dokládati statistickými číslicemi a předkládati své důvody velice sice důkladné, však nicméně unavující shromáždění ku posouzení, tu se přetrhla nit trpělivosti a bylo již slyšeti jednotlivé hlasy volati: „dost“.

Když pak byl předseda nadějovské občany opět poučil, jakého dosahu jest pro jejich rodné město otázka železniční, pokračoval sice pan Cvrček ve svých aritmetických důkazech v náladě zřejmě podrážděné; brzo však se stalo volání po skončení hlasitějším, až posléze přehlušelo s nevázaným tleskotem úplně řečníka. Tento se snažil, jak mohl, skončiti, učiniv několikráte ostrou poznámku „o chování“

se národa. Jelikož pak se nikdo více nepřihlásil k pokračování v debatě na vyzvání předsedovo, byl tento chvíli v nemalých rozpacích, jak má šťastně jednání zakončiti. Brzo však byl zbaven starosti. Náhle povstala pravá bouře volající z tisíc hrdel po otázce jesuitské. Učinil tudíž předseda Obratný jako kdysi Alexandr Veliký; rozťal uzel gordický jednou ranou vyzvav řečníky, by se přihlásili k slovu o druhém odstavci denního pořádku.

Vlastenecké obecenstvo nadějovské bylo právě v divadle a žádalo si trochu dramatické zábavy i dnešního dne při vši politické vyspělosti. Mělo se mu jí v míře značné dostati v prvním řečníku, který si vyžádal slovo k otázce jesuitské. Byl to Gustav Kalmus, první milovník a mladistvý rek, a zároveň druhý tenor jednoty, která přijela po posledním masopustě na vozíku bobyně Thespidy do města musám přátelského.

Ohlušující potlesk otřásl domem, jakmile se objevil řečník na prkně, kde klidil vavříny slávy co hrabě Wetter Štrálský, co Parcival a Narcis. Jmenovitě to byla krásná pleť, která tonula v zanícení vidouc pana Gustava Kalmusa ponejprv bez líčidla a kostumu kráčet před kulisy jakožto občana státního a politického hosta nadějovského.

„Občané a občanky!“ začal řečník tónem jako nějaký markýz posanský — „váš potlesk mně dodává odvahy vystoupiti na prkna s tou hodností, která dalece převyšuje kněžství umění. Ano — nestojí dnes před vámi umělec, zástupcové a zástupkyně vlasteneckého města Nadějova, jejichžto přízeň míti co herec bez zásluhy mně velice lichotí. Jako věc jednotlivá v celku se ztrácí a zářící hvězdy v nekonečném vesmíru, tak mizí zájmy umění, před onými vyššími, všeobecnými zájmy humanity. A ve jménu humanity, v jejížto pojmu chápe lidstvo svůj nejvyšší, nejsvětější účel, předstupuji před vás, bych hájil práva města vašeho, bych požádal genia nadějovského, bych jej zapřísáhl, by nepřipustil, aby nějaká ruka nečistá se dotkla slávy neposkvrněné vašeho rodného města jsoucího nejen útulkem Mús, nýbrž i pevnou hradbou vzdělanosti naproti nesmyslu, světla proti zastaralé tmě.“

Divoká bouře pochvaly zdvihla se při těchto slovech v přízemí a ložích, zdě se až třásly a plynové plamenky vysoko plápolaly. Povzbuzen tím jsa, pokračoval řečník: „Víte všichni, oč se jedná; brozné slovo to jest na všech rtech, aniž by bylo třeba je vysloviti. Co století nabromadilo křivd a zločinů, co nejbídnější padouch v duchu špatného si jen vymysleti může, co peklu nelze ani překonati — jest to jedním slovem tím zahrnuto.“

V sladké hrůze lpělo především dámské obecenstvo na tom skvělém proudu výmluvnosti deklamatorovy. Slavnostní ticho se uhostilo nad poslouchajícím auditoriem. Předseda schůze, redaktor Obratný, povídal si cosi se svítícím zrakem polohlasitě do vousů, jako cosi o pořádném komediantu. Doktor Spahn si radostí mnul ruce z lože, kterou měl jedině pro sebe vybrazenou v popředí jeviště směje se při tom až do ochraptění.

Řečník a první milovník přešel pak podobným proudem řeči k původu a bytnosti tovaryšstva Ježíšova. Každé slovo bylo svědectvím, jak důkladně se vyzná v krásné literatuře a hlavně v dramatické, na kolik totiž si tato úkolem učinila, strhnouti jesuitismu škrabošku a ukazovati jej v pravém světle. Podařilo se tedy hrdinnému herci obecenstvo lépe nadchnouti a uchvátiti, nežli se mu to kdy poštěstilo v úloze té nejvděčnější. Shromáždění západem jen hořelo, když skončil slovy:

„Svůdce vyhodí otec, musí-li tak býti, násilím ze dveří, travič se učiní neškodným pro lidskou společnost, s vyzvědačem nedělá vojenské právo dlouhých caviků. Vím proto, co učiní v této chvíli Nadějov, toto město vzdělanosti a osvícení, toto sídlo pravé tolerance a humanity. Toto město svobodomyslné druží se k duchu moudrého zákonodárství vděčně, které učinilo, co mělo; protestuje hlasitě před celým světem proti této potupě jemu učiněné přítomností člena té sběře spiklenců proti kultuře a civilizaci století našeho, ono žádá energicky od veřejné moci odstranění takové nákazy ze středu svého!“

Potlesk, jakého se dostalo určenému řečníkovi, byl

téměř nekonečným Sestoupil v divém hluku do orchestru, kde mu přátelé jeho blahopřáli.

„Pořádný chlapík“ — bručel si Obratný a volal již opět zvonkem druhého řečníka na tribunu postavenou nad nápodobovou budkou.

„Pan sazeč Sedlák!“ zvolal hlasitě.

Přihlášený stál již na řečništi; byl postavy zavalité, silné, v které by byl každý hledal spíše něco jiného jak klidného dělníka u skříně sazečské. Vlas červený jako liška a takový též vous vroubily zpocenou tvář s pichlavýma očima, pleským nosem a širokými ústy. Hlas byl dutým a hřmotným; v řeči se však neprozrazovala obratnost prohnáného řečníka lidového.

„Takových pěkných slov — pravil — jaká pronesl můj velectěný předchůdce lidu nadějovskému, já pověděti nemohu. Myslím však, že toho není ani zapotřebí. Jsou věci na světě nepotřebující žádného slova a žádného advokáta. Takovouto věcí jest tato, s níž se zabýváme. O jesuitech jest svět již dosti poučen a není tudíž zapotřebí, již ještě více to dokazovati. Já myslím, že tuto záležitost skoncovaly již poslední řeči sněmovní. Němečtí mužové a velicí duchové, kteří vystoupili proti této chásce nestoudné a kteří posvětili světlem vědy a rozumu na tento pověstný řád odsoudivše jej na dobro, tito mužové němečtí, pravím, promluvili za nás za všechny a my s nimi souhlasíme.“

Z galerie bylo slyšeti jednotlivé hlasy souhlasu: „Tak jest!“ bylo voláno dolů. Hlasy ty se množily a brzo uchvátilo takové nadšení shromáždění v divadle nadějovském pro vítězství vydobyté v německém sněmu přes zoufalé protínámahy přátel jesuitů, že se všecko pozdvihlo v přízemí, ložích a orchestru k slavnostní demonstraci všeobecného souhlasu. Přední řečníci se „nechali žít“, kteří tam ve světodějinném okamžiku dokázali, jakého vrchole tehdy dostoupila německá věda a jaké pojmy o svobodě a rovnosti před zákonem vyvodila nejnovější pravověda. Máváno klobouky a německé paní s dívkami nadějovskými učinily tak svými vyšívanými batistovými kapesníky. Konečně dostoupilo nadšení vlastenecké takové výše, že bylo voláno hlučně: „Wacht am

Rhein". S potleskem vpadl smíšený sbor do písňě znějící ze stanoviska vlasteneckého ovšem vznešeně nade všechen pojem, před aesthetickou kritikou co koncertní sbor příliš bohatou na cizí hudební myšlénky, co píseň národní však tuze pitvornou a plnou falešné důraznosti.

Řečník byl toho mínění, že musí sám ve jménu oslavených děkovati ustavičnými poklonami. Když pak se mocná bouře zpěvní ztišila, minil opět předseda, že musí chopiti se slova, aby patřičné uznání vyslovil této velkolepé demonstraci nadějovské v záležitosti tak důležité a zjevně pro rodiště blahodárné, což i učinil s okem zaslzeným a hlasem pohnutě se třesoucím. Pan Obratný byl vlastně duší této nálady v nadějovském obecenstvu, které od delší doby již vzdělával ve směru tom svým žurnálem a to s dobrým úspěchem, jak právě nynější chvíle ukázala. Cítí prý se hrdým, jak pravil, míti úkol předsedy v této schůzi a nazval také okamžik zažitý v ovzduší vzdělanosti a moderního pokroku na stolci předsednickém nejvznešenějším a nejlepším života svého.

Z bouře potlesku doprovázejícího toto velice případné oslovení vynořil se konečně hlas sazečův opětně, který dosud stál na řečništi a svou řeč zakončiti chtěl. Zapletl se však brzo ve věci vedlejší, ztratil několikráte nit a cítil už, že musí několika pádnými obraty přivést v proud štvanici jesuitskou, nemá-li odstoupiti bez vavřínů.

„Usadí-li se mi,“ vzkřikl náhle, usadí-li se mi veš do kožicha (odpusťte mně toto podobenství, já však již podotkl dříve, že se v krásných slovech nevyznám), tedy vytřepu zlostně ten neřád.“

Několik krásně učených dam v ložích jevilo nápadně ošklivost nad podobnými slovy, a i v přízemí bylo mnoho ctihodných hlav nadějovských otců poněkud netrpělivými. Ale náš řečník z prakse podobným věcem už zvyklý jsa, nedal se tím ještě másti.

„Běží-li za mnou vztekly pes,“ pokračoval, „zabiju ho. Tím nemíním říci, že bych chtěl koho bez rozsudku a soudu odsouditi a potrestati — a jesuita zůstane vždycky ještě lidským tvorem, byť i v pravdě bídným. V tomto ohledu

nejsem tudíž zcela srozuměn s novějšími zákonodárci našimi. Dopřejmež proto této spravedlnosti i zmíněnému člověku odváživšímu se, jak známo, vplížiti se do našeho osvětleného města. Budiž s ním zavedeno vyšetřování jako s každým, který byl tak nešťastným a s policií a trestním soudem se dostal do křížku. Budiž sice souzen, dříve však slyšán. Jenom nepochybujeme, že se bude toto trestní řízení řaditi k nejtemnějším hrdelním případům. Dosti máme příznaků, z nichž možno souditi na skutečný zločin. Řádní lidé neužívají noci, ti jednají ve dne. K tomu jest pak ta jistá věc dokázána nejlepšími spisovateli a největšími učiteli a to s důstatek, a jistota tato od každého jest nezvratně připuštěna, kdo netrvá úmyslně v tmářství a nepracuje na vlastním zhloupnutí, že již život jediného jen jesuity jest nepřetržitým řetězem zločinů proti rozumu a ctnosti, velkou nepravostí od lůna mateřského počínaje až k poslednímu vzdechu takové černé duše.“

„Toť názor můj ve věci té,“ končil řečník, „a já doufám, že lid nadějovský po zralé úvaze mnou uvedených důvodů k mému návrhu přistoupí k tomu směřujícímu, aby se zakročilo v příčině zatknutí dotýčného jesuity, by byl potrestán v každém ohledu dle spravedlnosti; pak také, aby usnesení to dnešního shromáždění přišlo co možná nejvíce do veřejnosti. Město Nadějov jest tím povinno samo sobě a svým občanům, aby zjevilo před tváří celé Evropy, celého světa vzdělaného, že nechce míti nic společného s jesuitismem, že nestrpí žádného člověka ve svých svobodomyšlných zdích, které patří k této ve tmářství tápající sektě.“

Potlesk, jakého se posléze sazeči dostalo, byl velice slabým. Cítili to více méně mnozí, v jakém odporu se na lezají náhledy řečnickovy s bouřlivou ovací, které se dostalo od nadějovských občanů původcům zákona protijesuitského. Nastalo jakési rozladění myslí a chvíli brozilo nebezpečí, že schůze chabě skončí. Tu pomohl jeden řečník nejsoucí sice dle zapsání na řadě k mluvení, jenž byl však předsedou Obratným na přednější místo dán. Byla to malá živá postava doktora práv, velkých černých očí s hustými kadeřemi téže barvy. Úzké zafaté rty s orličím nosem dodávaly ne-

popíratelně plné ale bledé tváři jakési podobnosti s tvářností dravce.

„Pan doktor Samuel Strassburger má slovo,“ zvolal hlasitě předseda do ztichlého přízemí, zazvoniv při tom zvonkem významně.

„Velectění,“ započal židák, kterým byl používaje místo rukou v kapsách u kalhot zastrčených loktů svých k důrazu plným řečnickým pohybům, „jsem toho mínění, abychom věc neztěžovali více, než jakou jest. Co se mne týče, neměl jsem nikdy chuti zvláštní dovolávati se za právo své policie. Já myslím, že ohledem svobody jsme to v naší vlasti německé tak dalece přivedli, že si můžeme sami k právu dopomoci, dokud to zákon dovoluje. A lepšího, staršího a ctihodnějšího práva nad právo domácí není a nevěděl bych, který národ by si tohoto vysoce nevážil. Velectění, pohledněte jen tam na svobodnou Anglii a zeptejte se hrdého Brita, co soudí o svém právu. Nuže tedy,“ pokračoval řečník vháněje se téměř lokty svými do rozčilení, „město Nadějov má rovněž takové právo domácí a nám obyvatelům jeho káže povinnost zjednati mu ve jménu toho města patřičného uznání. Užijme tedy zkrátka bez policie a bez soudu domácího práva svého proti vetřelci do posvátného obvodu města našeho se vloudivšímu. Naše právo domácí bylo porušeno, obnovme je zase bez odkladu; nezvaný, špinavý host opovážil se překročiti prah náš, vyhoďme jej zkrátka ze dveří. Vyhoďme jej!“ řval najednou židák mocným hlasem pohnutým, jímž cosi vyznívalo jako dosáhnuté upokojení dlouho chované msty.

Nová bouře pochvaly otřásla domem. „Pryč s jesuitou! Pryč!“ voláno se všech stran.

Řečník však pokynul rukou, že chce ještě mluvit; a hned uposlechlo rozčilené obecnstvo. Bystrozrakému pozorovateli namanula se tu otázka, proč měl židovský bankéř méně sympathií u obecnstva než židovský právník. Jistým bylo to, že Nadějovští sledovali se zjevnou zálibou slova pana Samuele Strassburgera o vypovězení jesuitů, kdežto při důkladném rozebírání otázky železniční panem Levi-sonem své nelibosti potlačiti nemohli.

To vycítil i právník israelský jemným taktem a chtěl proto příznivé nálady zúplna vykořistiti. Pokračoval tedy hlasem tiše se třesoucím tajeným vztekem, který byl proto tím působivějším.

„Se zadostučiněním vidím, jak město Nadějov jsouc prodchnuto pravým svobodomyslným citem právním, mé mínění sdílí o posvátnosti domácího práva. Kéž ale neprodlévá dlouho v theorii, nýbrž bez odkladu je v praxi vykoná. Budiž zvolen v této schůzi výbor spolehlivých, řádných mužů: navrhuji pana sazeče Sedláka, továrníka strojů Hrabivého a sládka Michálka. Ti ať se dají do díla a chrání domácí právo nadějovské.“

„Souhlasíme, souhlasíme,“ voláno se všech stran.

„Říšský zákon,“ doložil doktor práv, „jest na naší straně. Ukažme celému Německu, že chápeme ducha tohoto zákona ve smyslu v pravdě svobodomyslném. Schválení moci státní můžeme býti jistými, my jí chceme usnadniti práce jen svým časným zakročením.“

„Měl bych vlastně ještě něco k navrhu,“ končil žid svou přednášku a oči jeho svítily příšerným leskem a hlas se stával divou vnitřní vášnivostí chraplavým, jako shylokův, když žádá libru masa ze živého těla křesťana svého dlužníka — беру však zpět svůj návrh, který činím. Není nic hanebnějšího pod sluncem a nikdy také nebylo nad tento výplod sběsilého fanatismu Loyolova. Trůny zbořilo toto tovaryšstvo Ježíšovo, dýky tasilo na krále, zničilo štěstí národů a rodin, ujařmilo vědu a po dlouhá století zdržovalo pokrok. Jest to vymožeností moderní a jmenovitě německé vědy dějepisné, že všecko toto vypátrala a nade vši pochybnost postavila. Nenávidím proto toto prokleté tovaryšstvo plnou rozhořčeností svého mravního citu německého, nenávidím je i její neomylnou již již se spráchnivělého stolce učitelského se řítící modlu. A rád bych vštípil tuto zášť nevyhladitelně do všech srdcí svých spoluobčanů a všech německých vlastenců. Přál bych si tudíž vlastně, aby se na nezvaném hostu, který tak nestoudně vnikl do našeho mírumilovného města, učinil příklad, aby byl Nadějov pro budoucnost zcela ušetřen tohoto ohyzdného trápení. Za-

strčme jesuitu v jeho rouše řeholním a ne v tom zakuklení, které si vyvolil pro Nadějov, do klece, jako nějakou šelmu nebezpečnou ze zvěřince a vystavme jeden druh této v krvi se brodící šelmy po několik dnů na náměstí. A teprve potom budiž poslán postrkem, až vyšetří policie ono noční dobrodružství, jaké se mělo přihoditi před bytem nestoudného toho člověka. Než — jak řečeno — беру svůj návrh zpět.“

Souhlas, jaký byl odstupujícímu řečníku odměnou, přešel v divoký hurál řev, který zavzněl s galerie. Hluk se vznášel, že až dámy pohlížely z loží úzkostlivě vzhůru, a některé se spěšně zvedly, aby se vzdálily. Za stolkem předsedovým spatřena byla na to postava policejního syndika, který s ním o něčem, jak se zdálo, rozmlouval. Po dlouho znějícím znamení zvonku předsedova, utichl hluk tak dalece, že mohl redaktor Obratný promluvit několik slov o znalosti záležitosti, o pokročení dne a konci rozpravy, byť i býval mu nikdo ze shromáždění po většině nerozuměl. Na to přečtl zběžně dvě resoluce. Ta týkající se otázky železniční obsahovala návrh, aby se přenechalo moudrému uvážení zastupitelstva městského vyřízení záležitosti této; ohledně pak vypovězení jesuity měl zvolený výbor ihned zakročiti.

Mezitím, co se lože prázdnily a v přízemí též vše bylo na odchodu, blasovalo se pozdvižením rukou za neustálé vravy.

„Všichni souhlasí,“ zvolal předseda, redaktor Obratný spěšně prohlásiv schůzi za ukončenou.

Po půl hodině viděti bylo v pustém, tmavém divadle ještě redaktora Obratného s doktorem Spahnem při svitu plynového světla pocházeti po jevišti. Byli zabráni do horlivé rozmluvy, Obratný již sice poněkud zemdlený, avšak spokojený; lékař za to v nejlepší náladě zval předsedu nadějovské schůze lidové na sklenici punče.

Ministrovy radosti.

Prosíme čtenáře ovšem jen v duchu po tichu kráčet s námi, jestli mu libo. Bylo by i záhodno prohlednouti si svou úpravu, kdyby měla býti — čehož sice nepředpokládáme, tuze moc plebejskou, a to pečlivě a vybrati si aspoň na oko oděv nějaký. Chceme totiž milého průvodce svého vypravování uvést do hotelu ministrova. Druhdy mívali korunovaní králové v rukou otěže dějin světových, nyní jsme však dávnými slovy předsedy francouzské republiky, Thierse, poučení, králové že jen vládnou, kormidlo však státní že spočívá v jiných rukou. Le roi régne, mais il ne gouverne pas. My jsme si od jakživa vážili této zásady Machiavellovy století devatenáctého a dlouho se tomu divili, jak to vydrží jen knížata tak trpělivě poslouchati. Teď jsme i o tento obdiv chudšími vidouce jak skvělého úspěchu zjednala pochopitelná skutečnost onomu blýskavému vtipkářství mladého advokáta ukazujícího k stáří despotické vlohy. Vlastně nepovídá zdvořilá fráse francouzská ničeho jiného, než co nám sdělovali Frankové v Římě od posledního Merovinga a jeho majordom. V idyllu domácího života přeložena zněla by asi tato důkladná věta nejnovějšího práva státního takto: ten člověk má sice obuté boty, ale ne pantofle.

Toť myšlénky námi vířící při průvodu čtenářů našich po mramorových schodech hotelu ku pokoji „zodpovědného“. Nemáme kdy a také ne chuti, bychom se zdržovali u prosebníků sedících na lavicích damaškem potažených podél zdi v předsíni; vnikneme do svatyně konstitučního státu nepozorovaně do ministerského pokoje, kde nalezneme předsedu veškeré vnitřní správy zemské záhy již z jitra u stolku pracovního obtíženého spisy.

Jest skoro nápadně mladistvým zjevem, jemuž se dostává trochu důstojnosti a vážnosti stáří lysinou v předu na hlavě. Zlaté okuláry zakrývají pronikavé šedé oči, kolem úst se táhnou rysy zračící, že tato ústa si zvykla již záhy poroučeti a řídit (abychom mluvili s ochráncem Francie, Thiersem).

Ministr byl šťastnějším ve své kariéře než ve svých minulých studiích, které, jak zlí jazykové povídali, za mnoho nestály. To však docela nic nevadí šťastnouškovi. Jím se mohla jeho Excellence bez odporu nazvati. Vztahy rodiny jeho postrkovaly mladého ne bez nadání jsoucího muže ve službě státní rychle od stupně k stupni.

V každé zemi jsou takové tajným potomstvem požehnané rodiny, které se obrovskou pavučinou rozloží po celé zemi a vždy umí lapati nejtučnější mouchy a je polykati. Takovémuto rodu, který nebyl sice šlechtickým, za to ale vysoce svobodomyšlným, náležel náš povýšenec. Připočetli-li k nescíslným zásluhám svých rodičů, bratrů, strýců a tetiček o blaho vlasti ještě své vlastní, byly pak tyto tak velikými, jak si ani pomysleti nemůžeme. Jako právník budoucí psával pro svého principála, jakéhosi advokáta demokrata nejhrubšího zrna, do novin téhož odstínu články znějící skoro velezrádně, tak blouznil i pro právo revoluční. Jako mladý úředník podřízený uměl s největší zručností se vpraviti do zásad zákonitosti, o níž mu rozkládal denně chef jeho, muž rázu pietistického. Povolán byv později do pracovny sněmovní, nemohl ve vznětlivé mysli mladý, nadějný úředník státní odolati kouzlu svobodomyšlných konstitučních idejí a snaživý aspirant prodělal jako duba sedmibarevná všechny odstíny moderního liberalismu, jelikož mu žádný kopec nebyl příliš příkrým. Když pak to už přivedl v objektivním nazírání na věci tak daleko, že uznával svobodu lidstva a despocii v bytnosti své za jedno a totéž, vyšinul se již tak vysoko, že mohl sáhnouti rukou po ministerském křesle jednou se uprázdnivším. Nejen ani důkladným právníkem, ani vzdělaným úředníkem, nejso zručným ani při péře v kanceláři ani ve způsobech aristokratických uzmul přece vždy jsa držen neviditelnýma rukama svého mocného příbuzenstva přednost druhým nápadníkům „zodpovědnosti před lidem“ — a stal se ministrem. Doktor Spahn vyslovil se v Nadějově svého času velmi potěšeně o tomto jmenování pochváliv bez obalu bystrozrak zeměpánův v příčině volby sobě a zemi tak šťastné.

Jeho Excellence seděla právě u svého stolku pracov-

ního čtouc jak obyčejně po snídání noviny. Jako v dubnu nad krajinou jarní, tak se ukazovaly mraky a slunka svít na tváři ministrův. Dle toho jak tisk domácí byl povolným nebo jevil nezpůsoby rozpustilého kluka neb dokonce se opovážil pověditi, vládě pravdu. Politika evropská jej málo zajímala; o to se starali už jiní a nikdo neměl méně ctižádostivosti nad něj, bráti v diplomatickém koncertě světovém nějakou roli. Vavříny jeho i růže kvetly někde jinde a úkol svůj poznával jasným hledem. Provazolezec tančící na provaze vysoko přes náměstí napnutém, měl snadnější věru ministra práci. Nebylo to žádnou lehkou úlohou udržeti rovnováhu mezi propastí královské nemilosti na jedné straně a mezi otvorem nelibosti, většiny sněmovní na druhé straně číhajícím. Ukázal-li se ale ministr v některé stránce svého úřadu schopným, jevilo se to právě v umění, jak držel na tak obtížném provaze vážitko.

Závistivé povahy mu upíraly ovšem charakteru a noviny ultra-demokratické psaly zrovna o nesvědomitosti. Kdo však stojí v čele vlády, ten vidí dále a bystřeji, jako v nižších končinách stojící strany; a nejméně se dá takový muž omámiti hlukem a osočováním politických vášnivců. Tak jednal i náš ministr a čím většími úspěchy své dosavadní úměrné obezřetnosti se mohl chlubit, tím jistěji kráčel ku předu, tím více měl na zřeteli veřejné mínění, tím bezohlednějším byl na podřízené úředníky a na všechny, před nimiž se nemusel ničeho obávat.

Lokaj v úpravné livreji přinesl novou úřední zásylku poštovní a ministr otvíral jednu část dopisů naň samého adresovaných vlastnoručně. Bylo tam i jedno psaní s razítkem poštovním „Nadějov“, které přišlo s vlakem nočním do hlavního města. Sotva že je ministr zběžně přeletl, zračilo se v pohledu jeho nemilé překvapení, pak se však tvář jeho vyjasnila a na posled se nemohl ubrániti ani hlasitému smíchu. Mezitím, co začínal v nejlepším náladě čísti po druhé zprávu krajského komisaře z Nadějova — to byl ten dopis — oznamoval sluha pana komerciálního rady Rysa, první to průmyslovou veličinu hlavního města a Krösa celé země, dvorního bankéře, rytíře Goldensteina k audienci.

„Jsou vítáni — ať vejdou“ — zvolal ministr odkládaje psaní z Nadějova vedle stranou. Dvěře se otevřely a ohlášení vstoupili s uctivou úklonou, kterou ministr s přátelskou důvěrností opakoval. Kázal jim se posaditi na dvě sametové židle naproti sobě a předešel je — jak podotkl v blahopřání a sám jim srdečné přání k výsledku vyslovil, který vyšel z porady ministerské rady včerejšího večera v záležitosti rozšíření domácí sítě železniční.

„Nepřicházíme blahopřát toliko k úspěchu, jakého se včera dodělaly veškeré návrhy Vaší Excellence,“ pravil komerciální rada, jest to povinností vděčnosti, která nám káže v této ranní hodině prositi o slyšení u Vaší Excellence. Nutká nás to, bychom vyslovili své hluboce cítěné uznání a propůjčili se Vám, vysoce ctěný pane ministře, docela k službám.“

„Nebudeme moci,“ doložil rytíř Goldenstein, „nikdy zapomenouti, co Vaše Excellence touto operací pro nás vykonala a vynasnažíme se vždy, bychom svou vděčností dokázali.“

„No,“ prohodil ministr se spokojeným úsměvem — „já konal jen svou povinnost. Při tak spleťtých záležitostech jest třeba jasný přehled míti, kdy zájmy strannické své platnosti se snaží zjednatí průchodu až ku zmatku otázky a rozhodovati bez ohledu na sklamané naděje a dotyčné nároky. A to jsme učinili, pánové, jiného nic.“

„Stav jednání,“ odvětil komerciální rada, „byl však přece pro nás kritickým.“

„Vyznávám Excellence“ — vpadl Krösus do toho, — včera ráno jsem se již vzdal vši naděje, že se náš projekt přijme. Naši soupeřové průmyslníci vyslali celý voj státně hospodářských důvodů proti nám do bitvy, které však“ odvětil ministr, „nemohly naprosto nabýti vrchu proti našemu hlavnímu důvodu, položenému vašim udáním, pane rado komerciální, z příčin obtíží místních řečiště u Nadějova.“

„Ohecní radě nadějovské,“ pravil pan Rys, „musí býti po ruce velice důkladné péro. Její spis pamětní byl — dlužno i protivníku dáti za pravdu —“

„Zvláště, byl li přemožen,“ doplňoval ministr.

„Odpusťte, Excellence!“ — odvětil taktéž s úsměvem

komerční rada, „nadějovský pamětní spis jest ze svého stanoviska mistrovským opravdu dílem.“

„Musíte však dáti za pravdu i inženýrovi pana Goldensteina,“ namítl ministr hodiv radostným pohledem na psaní nadějovského komisaře krajského ležící před ním na stolku. „Jeho elaborát, který nepřekonatelné obtíže neb aspoň obrovské výlohy stavební potřebných průmyslů a odvodňování dokazuje s obdivuhodnou znalostí místní a s tisíce číslicemi, byl jistě jediným spisem cenným odměny hodným. Musíme se o to postarati, aby co nejdříve přišel do tisku.“

„Ano!“ odvětil pan Goldenstein ukloniv se.

„Co by však byla prospěla celá ženiální práce,“ pravil komerční rada, „kdyby se byl náš šlechtitelský přítel“ — a ukázal při tom na Krösa — o to nebyl způsobem ještě ženiálnějším postarat, aby byla zavčas přišla. Byla to pravá historka únosu.“

Excellence se hlasitě zasmála a druzí dva páni smáli se srdečně s ní.

„Co se mělo jiného učiniti!“ pravil rytíř Goldenstein. „Ministerská rada byla tak rychle na včerejší večer svolána a bez jistých důkazů nedá se ničeho dokázati. Práce našeho inženýra musely se proto ihned sem dostati a můj tajemník, který s sebou vzal bez potřeby ještě jednoho sluhu, obstaral vše výborně.“

„Jak se jmenuje přece ten mladý inženýr?“ tázal se ministr sáhnuv při tom po psaní, které obdržel z Nadějova.

„Jiří Braun,“ odvětil dvorní bankéř, „hlava to vysoce nadaná.“

„Nuže,“ pravil ministr u velmi veselé nálady, „čtěte zde, co mně zvěstuje krajský komisař Velkohorský o bludných cestách tohoto nového Ulyssa. Souvislost si snadno domyslíte.“

Rytíř Goldenstein ozbrojil si oko zlatým kukátkem a komerční rada pokukoval zvědavě stranou do listu. Čím déle četli, tím více se jim jasnily tváře jsoucí zprvu trochu zaražené. Posléze vypukli oba, ač seděli v pokoji ministrův proti vši slušnosti v homerický smích.

A Excellence se smála s nimi, až jí vstupovaly do ministerských očí slzy.

„Toť je rozkošné!“ zvolal.

„Ne! Co člověk nemusí zažít!“ pravil Krösus.

„Tak hloupý šprým se mně ještě nikdy nepříhodil,“ doložil pan Rys.

„Co však se bude muset učiniti?“ tázal se dvorní bankéř, smíchem celý zemdlený, jehož tvář prozrazovala opět starostlivost.

„To se musí rozvážiti, Excellence,“ mínil komercialní rada.

„Jaké brykule!“ namítl ministr. Neuděláme ve věci té zhola ničeho. Že nám tento dobrodružný obrat přispěl, jest nade vši pochybnost. My však jej nezavinili, a necháme jej běžet —“

„Do písku!“ doložil komercialní rada.

„Ovšem!“ prohodila jeho Excellence davši povstáním znamení ku skončení audience.

Oba páni povstali ujišťující ještě jednou vysokého úředníka státního svou uznalostí a svou oddaností. S pohledem mnoho pravícím a vřelým stisknutím rukou propustil je ministr.

Svrchovanost národa.

Co zatím poskytoval pokoj ministrův v hlavním městě výjev tak veselý, bylo téhož jitra město Nadějov od hodiny k hodině v neustále větším rozechvění. Výbor včerejšího večera na lidové schůzi zvolený táhl ráno slavnostním krokem hlavní třídou po mostě na předměstí, vrátil se však v tomtéž slavnostním pochodu ničeho nepořídív zpátky od domu truhlářova. Obydlí jesuitovo bylo dosud ještě zamčeno a domácí pravili, že již neviděli svého nájemníka od včerejška. Mimo to podotkli, že se častěji v těch čtyřech nedělích, co u nich bydlel, na několik dnů vzdálil. Členové výboru vžili se ovšem do své hodnosti, zvláště an jim — jak pozorovali, nekladeno městskými úřady žádných překážek v cestu. Přece však se neodvážili násilím vniknouti do příbytku nepříjemného hosta. Jakkoliv jim byl večer večer jasně vyložil domácí právo doktor práv, pan Samuel

Strassburger, lpěli členové výboru ještě příliš na zastaralých předsudcích a zděděném obyčeji. Snad jim to nebylo zcela jasným; oni však měli tmářský cit pro domácí právo druhého, které mohli porušiti. Nicméně to měli svou povinností výborovou, vrátiti se s toutéž důstojnou tváří úřední, s jakou přišli co vykonavatelé národní vůle, opět nazpět po mostě do města.

Doktor Strassburger bručel cosi o zaječích slyše o tomto slavnostním zpátečním pochodu. Zdali učinil i na jiné podobný dojem, není ani pochybnosti. Tolik však jest jisto, že na tu zprávu, která se městem rychle roznesla, se rozčilení myslí občanů a občanek nadějovských jen zvětšilo. Zároveň nabyla věc sama sebou již nekonečně populární přirozeného přibarvení. Jedni povídali, že nebylo ovšem možným vniknouti do doupěte jesuitova; že prý jsou ale dvěře i okna tam téměř barikádami zatarasena, kterých ovšem nemohl nikdo viděti.

Jiní prý slyšeli, že oni tři občané tvořící známý výbor nikterak prý se nebáli vniknouti do zataraseného hradu onoho tvora hanebného; lupič prý se však postavil na obranu s dvanáctihlavňovým revolverem. Na jedné ulici si vykládali lidé již o nakupených jako obilí penězích v pokojích jesuitových, v jiné už zase věděli podrobněji o všech pokladech zlata a skvostů uloupených zajisté někde jesuitskou rotou. Na náměstí pak vyskočil nějaký krejčovský pomocník na stolek jakéhosi krámků a rozkládal okolostojícímu a pořád více rostoucímu zástupu šermuje při tom loktem, docela podrobně o dýce a krvavém šatu, který prý se našel v kufru jesuitově pod letáky v neomylnosti papežově.

Horečného stupně dosáhlo však rozechvění až do kruhu děveček, u kterých se při této příležitosti vyvinul velmi podivný dar řečnický, když vyšlo poslední číslo nadějovských novin. I zde se ukázalo, jak umí svobodomyšlný tisk ovládati poměry časové; i zde rozhodoval jako téměř všude ve velikém boji duševním doby naší.

„Četl jste již noviny?“ ptal se právní přítel Cvrček téměř bez dechu krajského komisaře kouřícího v zahradě ze své dýmky po ránu. Obličej pana Velkohorského byl

vážným přes to, že výborný tabák jej zahaloval; nabyl však výrazu zděšení, když četl tento článek listu pokoutním písařem mu spěšně podaného: V Nadějově, dne 30. května. „Jedna okolnost uvádí naše dobré město nemálo do rozechvění. Jest to přítomnost jakéhosi jesuity, jenž se tu tajně usadil, aby tu bezpochyby s obejitím zákonů prováděl nerušeně krtčí práci řádu svého v našich intelligentních zdích. Jednomu dobrodruhu nočnímu tohoto pravého druhu školy Loyolovy jsou již na stopě a podobá se, že zakončení všeho toho bude tvořiti trestní řízení. Méně vážným a snad směšného způsobu jest jiné dobrodružství, na které si asi chce vycházeti tento zajímavý cizinec v našem městě. Bůzek Amor jest slepým a Tekla nenajde vždycky nějakého Maxe Piccolominiho. To chtějí aspoň potvrditi někteří pozorovatelé romantického tarasu, kde se to ve stínu jara zeleného pěkně milkuje. Polovice města se tomu snad usmívá, než pravý smysl občanský se od takového výjevu odvrací s rozhořčením.“

Policejní komisař nechal němě vypadnouti list z ruky; vážil si starého důstojníka námořního, Teklinina otce. Že se tu minila Tekla Vranovská, bylo jasným.

„Tito jesuitští padouchové proklatí,“ pravil přítel právní zvedaje noviny. „Neštěstí za neštěstím působí tam, kam jejich noha vkročí.“

„Pojďte se mnou na vrch,“ pravil krajský komisař celý zaražený. „To se musí uvážiti. Líto mně více otce jak té bláznivé dcery.“

„To se jí podobá,“ mínil právní přítel.

Obratný redaktor často se již pomstil ve sloupcích svého nemálo tudíž obávaného listu. Podobný byl i pocit, který svedl žurnalistu jinak velice opatrného, aby využítkoval příběhu mu doneseného takovým způsobem v listě svém. Povídalo se před nějakým časem po městě, že Vranovský pán se dostal s redaktorem novinářským v hostinci při řeči do velmi ostré půtky; ostatně, dokládá pověst, že se vyrovnali po dobrém. Jakým toto vyrovnání asi bylo, ukázal článek, který vyšlehl raketou do města. Obratný nepomyslel asi, co by mohla tato novinka způsobiti. Při vši své výpočítavosti, připouštěla-li vašeň jeho jaké rozvahy opatrné,

zapomněl bezpochyby docela, jak přijme ženské srdce v Nadějově jinak netlukoucí jako jinde, podobnou zvěst. Bylo to tudíž slabší pohlaví nadějovské, které se rozlítilo hněvem spravedlivým pro potupu učiněnou jedné ze sester svých a jež jak v salonech tak i v dílnách neklidnějšího muže k rozhořčení podráždilo vůči takové drzé urážce ženské cti v Nadějově.

Hluk byl tedy již v první hodině odpolední po hostincích a nálevnách větším a větším. „Miluj vlast“, zpíváno k upokojení tak hřmotně, že tento způsob ukolébavky připouštěl uspokojivé zakončení na velmi silnou konstituci Germanie se konejšící. Znenáhla bylo viděti menší a větší skupiny lidí pospolu stojících; pak kráčeli pomocníci řemeslníků, kteří si náhle udělali modrý pondělek, ač se týden již chýlil ku konci, se zpěvem a hulákáním ulicemi.

V podvečer zástupů přibývalo. mezi nimiž byli jmenovitě četně zastoupeni tovární dělníci. Zdálo se, že lid opravdu vyrůstá z dláždění a rozváznější měšťané znající do podrobná město a jeho obyvatele podotkli, že je viděti mnoho cizích tváří a moc podezřelou čeládku v zástupu, kterého zřejmě přibývalo. Policejní syndik ukazoval z počátku při tom rostoucím sběhu lidí vážnou tvář; zůstal však pokojně seděti ve své úřadovně, když jej přišel doktor Spahn sám na policejní úřad upokojit a mu rozložit, že by již dobrotivé zakročení, neřkuli násilné stráží bezpečnostní v takových poměrech znamenalo, liti olej do ohně.

Přišla noc na ulice města Nadějova plné ryku, když pojednou se ozval hlas: „do radnice“. Jako ozvěna tisícero-násobná projelo ulicemi slovo to, vniklo do přeplněných hospod a vyvolalo obyvatelstvo z posledního zákoutí městského. Se všech stran se draly tlupy v divokém ryku k zmíněnému místu a v malé chvíli byla prostora před radnicí na velkém náměstí tlačícím se černým zástupem lidu plna. Vúkol tvořila otevřená okna domů vyvýšené lóže tohoto divadla.

Na sloupcovém zábradlí u schodů radnice hořely dva smolné věnce, na něž patřilo mdlé světlo jasného měsíce májového v tichém vědomí vítězném. Když se byl protlačil

pan Samuel Strassburger se svými vrstevníky hustým chumáčem zástupů, aby promluvil k lidu z řečniště schodového, viděli k nemalému vzteku a úžasu, že jej několik mužů neznámých zpuřně odstrčilo. A již stanul jeden řečník v košili s vousy, které ještě nikdy asi neucítily civilisované ruky vlásenkářovy, na schodech a křiklounským hlasem znějícím daleko nad poslouchajícím množstvím počal takto mluvit: „Jsem jen dělníkem, člověkem, který jen s polovice si vydělá, než potřebuje. To se však změní, až jen zvítězí pravda a právo, a až pravá svoboda lidská zničí nepravou svobodu měšce, až úplná a nejen poloviční bídná osvícenost postaví lid na pravé stanovisko. Tolik mám však již osvícenosti pravé k poděkování, že se jako pohan málo starám o to, co nám plandáci s pleší nebo bez ní žvastají a že mně náramně jest jedno, co kdo dbá na všechny ty třesky plesky, kterých nemohu uchopiti rukou a jichž nemohu hladovým žaludkem svým ztráviti.“

Souhlas a chechtot přerušil řečníka. Z jednoho kouta na náměstí ozval se „hurá“ řev, na druhé straně voláno: „ticho“. Krajský komisař tvářil se s policejním syndikem stojíce oba u okna v radnici a poslouchající, zaraženě slyšíce tato slova. Nahlíželi však oba, že už pozdě k zakročení.

„Znáte toho člověka?“ ptal se po tichu krajský komisař policejního syndika.

„Nějaký dělník — anebo také ne,“ odpověděl netrpělivě otázaný. Krajský komisař se zarazil.

„Jak to myslíte?“ ptal se dále.

„Ten člověk mně mluví moc pěkně,“ šeptal syndik, „bez ohledu na tak zvané vzdělání dělnické. Kdo ví, zda není začazená košile a ten rozježený vous snad vypůjčeným převlekem.“

„Hm, hm!“ byla odpověď zaraženého úředníka správního.

Zatím přizpůsobil řečník lidový myšlénky, které byly od hlav města tak nelibě přijaty, lidu ještě lépe nebroziv se bez obalu vysloviti, že už dávno nevěří báchorkám o věčném soudci.

„Proto se,“ pokračoval, „starám čerta o to, čemu věří jesuité, o nichž se má dnes večer jednati a co na kazatel-

nách žvástají. Něco však jiného jest, býti tak hloupých názorů a něco jiného, špatně jednati a proti blahu a svobodě lidské se bouřiti. Protože pak to jest všem, kterým jde o pravé vzdělání lidu a se nedají kněžími balamutiti, jistojistou pravdou, že není na světě nic horšího tohoto řádu ničemného, jakým jest jesuitský a jelikož tento řád ničím jiným není, leč nejhanebnějším spiknutím proti blahobytu ubohých národů, myslím tedy, bychom bez dalších rozpaků učinili, jak to svobodní američané dělají, pakli kdo jim ohrožuje příliš lásku k svobodě a právu. Co nám pomohou volby výborové, jako včera večer? Velcí páni se tím jen udělali směšnými. Jsme-li svobodným lidem, ukažme to dnes přece! Jsme-li muži, neplácejme tu jako baby. Muž má jednati, bez činů není nikdo mužem. Vzhůru, vzhůru! Ty lide statečný, vzmuž se, dokaž dnes v noci, čím jsi, co můžeš! Tam do doupěte tygřího a vytáhněme odtud šelmu. Zaleze-li liška do brlohu, vypalme jí ven, unikne-li nám — jen po ní. Sláva muži, kdo zbrodí ruku svou krví toho netvora.“

Hrozné ticho nastalo jako před bouřkou po těchto slovech, která by byla i Robespierrovi a Dantonovi dělala čest. Bylo to však ticho malého okamžiku. Na to vypukla bouře a divý dlouhotrvající řev plnil náměstí podobající se rozzuřenému moři temnému. Buďto měl řečník v košili tlupu pomocníků dobře zorganizovanou aneb rozeštvala slova jeho šílená opravdu dav. Nos pana komisaře krajského se pořád dloužil v okně na radnici a tvář souseda jeho, policejního syndyka neustále bledla. Tomuto už málem zuby cvakaly.

„Nešťastní jesuiti!“ bručel krajský komisař. Ve hluku neustále trvajícím, z kterého vyznívaly divoce některé hlasy k tažení do předměstí vyzývající a smrt jesuitovu žádající, mohli se někteří jiní řečníci dostat k slovu. Bylo je sice viděti na schodech radnice prudce se rozháněti, slyšeti jich však nebylo lze. Tak trval křik a hluk nějakou chvíli, až se konečně objevila postava nového řečníka v kroji selském na schodech, šedivého to starce, než dosti ještě statného, jak svědčily jeho pohyby. Poštěstilo se mu vylézt na výstupek schodového poprsí a odtud jsa silně ozářen plápo-

lajícími věnci smolnými dovedl si vynutiti pozornost a klid rozechvěného zástupu.

„Jen jedno slovo!“ křikl mocným hlasem na hemžící se hlavy pod sebou, „jen několik slov! Nebudu dlouho mluvit. Na dvě věci bych se rád zeptal a myslím, že se mně odpoví, vždyť jest tolik chytrých lidí mezi vámi. Slyším neustále mluvit o jakémisi jesuitovi a několik dnů již žvatlá v Nadějově každé téměř děcko u prsou matky o tom řeholníku. Nemám sice chuti se pouštět s kým do hádky o jesuitech.“

„Co jest to za člověka?“ ptal se u okna v radnici krajský komisař policejního syndika.

„Vidím-li dobře, jest to starý dvorák z Dolanky,“ odvětil tento.

„Tato však otázka bude přece dovolena svobodnému sedláku k městským pánům. Kdo pak to jest ten jesuita? Kdo jej viděl? Kdo s ním mluvil? Dostala jej policie už za mříže a ví, kdo to jest? Přišel jsem do města po práci, jsemť dvorák z Dolanky a jmenuji se Jošt Brázda a ze zvědavosti se tážu téměř celý den na toho jesuitu. Nikdo mně však nemůže o něm ničeho pověditi, nikdo neví, kde jest. Každý jen řekne, celé město o tom mluví, že tu jest. Ti pak, kteří prý ho viděli, tak jej vypodobňují, že se musí člověk, jakým jsem já, který dobře ví, jak vypadají jesuité, srdečně tomu zasmáti. To jest tedy ta jedna otázka, kterou kladu a na kterou prosím o odpověď: Kde vězí ten jesuita?“

Z počátku způsobil zjev kostnaté postavy sedlákovy na poprsí schodovém údiv a vzbudil zvědavost. Poslouchali jej proto napjatě. Sotva však promluvil několik vět, bylo viděti nepokojný pohyb v davu. Tu a tam se protlačilo několik zástupem, šeptající po tichu nadávky na řečníka; jiní si dávali tajná znamení. Když pak náhle, po otázce sedlákově, z jedné strany zavznělo: „jesuita — dolů s jesuitou,“ zmocnila se davu nová sběsilost. V divé třeštivosti opakováno heslo na všech stranách a zdálo se, že se nemůže lid nasytiti křikem:

„Pryč s jesuitou!“

Stařec se však tím nedal nikterak na podstavci másti,

jak svrchovanost národní v Nadějově jeví svou inteligenci a svou mravní důkladnost. Mocným hlasem jsa však opět přerušován hrozným řevem davu a sotva nejbližší stojícím jsa srozumitelným pokračoval:

„Děkuji, pánové, za pozdrav! Mám však ještě druhou otázku a tu musíte také slyšeti. Víte-li pak, co jest jesuita? Počítám tento zástup zde shromážděných lidí na osm, deset tisíc. Mezi tisícem však, myslím, bude jich sotva polovice, kteří mají ponětí o tom, co jest řeholník řádu Ježíšova. Vy nečtete celé dny nic jiného leč bídný papír novinářský. Ten kazí hlavu jako špatné jídlo žaludek. Kdo se dává den co den krmiti lží, ten si pomate — s odpuštěním, vy páni studovaní, v nejlepším případě — mozek; a kdo si teprve dává, jako vy, od těch čistých panáčků píšících noviny, myšlenky dělati, co si má o něčem mysliti, tomu se daří jako lidem, kteří neustále jezdí v kočáře a při tom zapomenou choditi. Vy mluvíte pořád o balamucení — co však balamutí více — jak lenivost myšlenková?“

Vztek rostl proti sodlákovi; zástup se vlnil v divém křiku sem a tam. Syndik se ptal krajského ředitele, má-li dát kazitele míru zatknouti. A tím byl zřejmě sedlák klid v Nadějově rušící.

„Ano! Hřmote jen tu dole pánové!“ pokračoval povýšeným hlasem tento dále. — „Ukřičeti se nedám a povím vám pravdu. Jedovatou lež a na cti utrhaní dáte si každý den v novinách přednášeti a polykáte docela pohodlně takovou ničemnou kaši. Jen mi věřte! My venkované známe jesuity ze sv. missií, ano, ze zpovědnice je známe; a rovněž víme, že jako milosrdní samaritáni na bojišti a v nemocnicích za poslední války nebyli u našich zmrzačených synů těmi posledními. Co si myslíte, co my sprostní sedláčkové o tom soudíme, když tito mužové ctihodní a nábožní nám o ničem jiném leč o cestě k nebi hlásající, se vyhlásují za lotry, když se mají i zákonem vyhlásiti za nepřátely říše?“

Hluk byl dole na náměstí k nepopsání. Na sta rukou se zdvihalo proti selskému Demosthenovi.

„Dolů s ním! Sražte ho na dlažbu!“ křičeno v divokém sboru.

„Jen pojďte!“ volal rolník hlasem neohroženě jasným. „Jen pojďte! Našinec má také pěstě, a ty jsou vám k službám, chcete-li se s nimi seznámiti. Jsem konečně i hotov a není vám třeba se durditi. To však vám povídám ku konci; pfuj na tu hanbu, vy svobodomyslníci a nevzdělanci, kteří nedovolujete ani rolníkovi se vymluviti o jesuitech!“

Venkovan stál dosud s pozdviženou pěstí na řečništi, když tu se naň počalo — jako kdyby se byli všichni umluvili, se všech stran náměstí sypati kamení. Žádná však z ran nadějovské vzdělanosti nezasáhla do terče; rolník se octl skokem na schodech a zmizel v davu nemajícím pokdy o něho se starati. Neboť zasáhly dva těžké kameny, které musely býti sokem dolů hozeny, oba smolné věnce a srazily je. Hořící smůla popálila mnoho diváků a pronikavý nářek zazněl po širokém náměstí. Strachem ustoupila velká část lidového zástupu do sousedních ulic a diváci zmizeli okamžitě skoro vesměs z oken. Jen někteří se ujali nešťastníků silně popálených neb z části na zemi ležících s hořícími šaty.

To, co se obyčejně nazývá při takových příležitostech vlastním jádrem svrchovanosti národní, nedalo se touto událostí zmásti. Průvod byl ihned utvořen a hlas zavzněl: „Na předměstí! Za jesuitou!“ Zvědavců tam bylo vždy ještě dosti a ti bázlivi, kteří se byli rozutekli do ulic při bědném nářku, osmělili se částečně opět vyjíti z ulic na náměstí. Tak se utvořila zase veliká tlupa ubírající se hlavní ulicí městskou po cestě k mostu a zpívající buď písně o svobodě neb oplzlé verše. Na každém rohu ulice davu ještě přibýlo a když se dostal na most, nastala hrozná tlačení, protože zde přicházely z ulic postranních ještě posily a úzký průsmyk mostu jen znenáhla mohl pojmouti zástupy.

Úřadové městští mínili, že by bylo radno, jíti domů. Doktor Spahn vrátivši se teprve z výletu domů dokazoval panu komisaři krajskému se široka, že toto rozrušení lidové patří ku zdravému oběhu krve státu — jak se totiž byl lékařsky vyslovil. Pan syndik policejní však byl v kanceláři velmi horlivě činným v přijímání podrobných zpráv od svých zřízenců o osobnosti dvořáka z Dolanky, by mohl proti němu, jakožto rušiteli veřejného pořádku na zejtrí soudně zakročiti.

Skuteční jesuité.

Předměstí Nadějova na druhém břehu řeky mělo méně krásných ulic než staré město, bylo však se svými ulicemi a uličkami velice rozšířeno. U mostu však bylo větší místo, na kterém byl od slavného spolku okrašlovacího několik let založen malý sad s křovím a stromořadím odpovídající vyššímu vkusu časovému. Ani okrasy plastické a stavitelské nechybělo tomuto sadu. Pískové sochy, ovšem ne z ruky Canovovy neb Thorvaldsenovy, krášlily trávnickové místnosti a byť i jejich bílý nátěr olejových barev nebyl s to nahraditi mramor parský neb kararský, dával přece svědectví o vzdělaném aesthetickém smyslu obyvatelů nadějovských, který byl rozhodně obrácen ku klasičnosti. Na cestě pak vedoucí středem této zeleně od mostu k předměstí, dal městský architekt umějící se zálibou stavěti na školních budovách řecká průčelí chrámová a gothické portály se štíty na trestnicích, udělati nádržku ne sice velkého objemu, v jejíž středu se nacházela na malém ostrůvku rotunda s krásně vytesanými sloupy korintskými. Celé dílo bylo ovšem jen ze dřeva; nadějovští natěrači vykouzlili však i tu pevnou barvou olejovou ty nejkrásnější tvary antické k nepoznání od mramorových. Rotunda ta byla vystavěna po poslední válce a určena k uschování bohyně vítězství — aspoň sádrové. Dosud však byla svatyně ta prázdnou a i vodovod byl městskými aedily tak špatně zařízen, že se mohlo — jako židé červeným mořem, suchou nohou přejíti od kraje nádržky k ostrůvku s chrámem Viktorie.

Když se přiblížil první zástup svrchovaného lidu, chtějícího pomstíti na jesuitovi čest doby naší, z mostu k tomuto místu, zarazil se pojednou bouřící dav a hluk se stal menším, až konečně skoro úplně zmlkl.

„Strašidlo! Duch!“ voláno náhle ze zástupu a oddíl jeden ustoupil za most, kde nastala tlačence skoro o život, kdežto jiní se hleděli ukrýti na pravo a na levo do keřů sadových. Hrdinnější — však menší díl zůstal na cestě před rotundou pohlížeje zaraženě na bílou postavu stojící

v slabé záři měsíce mezi sloupy rotundy, která s pánovitě napřaženými rukama zdála se veleti: stát!

„Strašpytlové jste!“ křičel přitloustlý mladík s plavým plnovousem, ač sám neudělal ani jediného kroku ku předu. „Žádných strašidel není — nějaká pradelna tam zavěsila košile.“

„Nikoli!“ pravil jiný, jemuž šel hrůzou mráz po těle, „já mu vidím do jiskřících očí.“

„Zpátky!“ volalo to dutým slabým hlasem jako z hrobu znějícím — z chrámku naproti, a ruka bílá strašidla zvedala se ještě hrozivěji. Dav uposlechl poslušně rozkazu a ustoupil k mostu, na kterém se strhla pravá bitka, jelikož zadní nemohli pochopiti, proč se průvod nepohybuje v před a proč jedna část, jak se zdálo, chtěla po mostě zpátky!

„Zpátky!“ zaznělo to opět z chrámku a bílá postava rostla značně do výše, co se zatím měsíc skryl za husté mraky.

Někteří se chtěli smáti, smích jim však uvázl v půli hrdla. Tlustý, rusý mladík, který si napřed tak drze počínal, schoval se při druhém vyzvání rychle za pilířem lampy.

„Může svět rozloučiti, co láska spojila?“ zaznělo opět z chrámku bohyně vítězství. „Láska přece zvítězila.“ A duch pozdvihl obě ruce vysoko k nebi a měsíc z mraků opět vyšlý ozářil kouzelně postavu, kterou bylo nyní lépe poznati. Vznášela se nad podstavcem určeným pro sochu bohyně vítězné a zdála se býti po vojensku oděnou. Stříbrná přilbice pokrývala hlavu, obličej bledý jak mrtvoly, černé kadeře splývaly po ramenou; prsa zářila v brnění a na levici visel meč, k pravici se klonil štít.

„Běda, běda mstě!“ voláno opět hrozně. „Msta, msta lásce!“

Jako osykový list, tak se chvěl zástup vůkol, vida, jak zjevení tasilo při těch slovech meč lesknoucí se v záři měsíční. Třikráte jím zatočilo okolo hlavy, přiblížilo se jako v letu z chrámku na pokraj nádržky letíc po cestě s pozdvíženým štítem a taseným mečem. Náhle zmizelo ve stínu stromů beze slova.

„Jesuita! to byl jesuita!“ bylo hned — jak zmizel zjev, jakýsi hlas slyšeti a ihned odpovídal tisícero násobný

hlas: „chytněte ho, uškrťte ho, toho jesuitu!“ Zástup lidu se rozběhl po sadě; několik se jich odvážilo jíti za zjevením, než marně. Protože se zástupy snažily k mostu, kde se tlačil jeden na druhého, bouřlivě se dostati ku předu, byl průvod bezděky dále pošinut a do nejbližší ulice zatlačen, hnul se tedy nyní ještě bouřlivěji směrem, kde na konci města stál tichý příbytek truhlářského mistra Hoblíka. Celé dobrodružství u chrámku bohyně vítězství trvalo jen několik minut, tak že poslední zástup davu stojící netrpělivě s druhé strany mostu teď se o tom praničeho nedověděl, kdežto druzí v tlačenci na mostě si ty nejpodivnější věci sobě odporující vykládali. Jedni jásali, že už jesuita jest chycen a na jednom pilíři u mostu pověšen, jiní reptali na policii, která prý se postavila občanům nadějovským na odpor, aby překazila jejich úmysl, jedni zase křičeli za sebou jdoucím, že se probořil most a mnoho prý se jich utopilo.

Konečně se dostali v ulici k domu truhlářovu a bytu jesuity. I zde byla velká tlačenice, ano i ulice prostranní se plnily lidem zvědavým, kterého neustále přibývalo. Na dvěře zamčené u domu truhlářova tlučeno všelijakou zbraní a nástroji. Když se objevil truhlář se ženou, oba jako stěna bledí jsouce, aby otevřeli a řekli, že nájemník jejich od včerejška domů nepřišel: zmocnil se pravý řev vztekly těch, kteří vlastně zahájili činnost ve věci té; venku a v ulicích stojící řvali s nimi nevědouce vlastně oč jde. Marně se snažil truhlář upokojiti nevolané hosty, marně naříkala žena jeho i s dítkami, které vyskočily z postýlek a v košíkách třesouce se za matku se skrývaly. Vyslanci svrchovanosti národní vnikli truhlářovou dílnou nádvořím do zadu, vypáčili tam sekerami dvěře od bytu, vnikli do pokoje jesuitova. otevřeli násilím okenice, prohlédali všecko a nenašli — ničeho. Jednoduchý nábytek, majetek to truhlářův, stál kolem stěn, po majetku nějakého cizince nebylo však stopy. Tu se obrátil spravedlivý hněv národa na stolek, židle, postel a zrcadlo. Vše bylo s posměchem rozbito a po kusech okny, jichžto tabulky řinkotem zároveň ven litaly, do zahrady vyházeno. Tam se byl už také k žalu truhlářových nakupil

dav; a v několika málo minutách byla pečlivě zrytá zahrada udupána jako mlat.

Náhle bylo slyšeti ve vřavě jakýsi hlas: „zapalte to hnízdo jesuitské!“ zvoláno z prostřed zástupu.

Policejní syndik oznamoval druhého dne krajskému komisaři, že mnozí v tom hlase poznali hlas doktora Spahna. Než nikdo nechtěl dosvědčiti, zdali jej viděl v tom sběhu, a on sám se vyslovil s opovržením, že to byl klam sluchů, jelikož prý byl toho večera doma a výminečně dříve spát šel. Slovo to však dopadlo na dobrou půdu. V okamžiku plápolalo několik pochodní, aniž by se bylo vědělo, odkud se sem dostaly a kdo je zapálil. Několik mužů pádilo již s hořícími pochodněmi pokojíkem, jiné dva plameny vyšlehly hned na střeše a za několik minut mohly plameny jako svíce plápolati k nebi. Tu se vzpamatovali obyvatelé obrožené čtvrti tak dalece, že přece přemýšleli při vši úctě o nezcizitelnosti národních práv, jakými se zakročiti mělo proti jesuitům, co se stane asi s jejich domy a statky. Srdnatí mužové skočili na střechu, strhli plameny a hodili do zahrady na luzu strachem od sebe utíkající; jiní šli se sekerami na ty, již drželi louče smolné a donutili je, aby shasli pochodně. Na to pak vyčistili dodávajíce si více odvahy, ulice ve čtvrti ode všech nohsledů národní sběře, která se ku podivu rychle ztenčila a rozptýlila. Tak se stalo, že zavládlo k půlnoci v celé čtvrti města opět ticho. Slavnostně nesl noční větrík jarní dvanáct úderů s věže městem a roh hlásného zněl jasně až za řeku. Jasný měsíček pak svítil utěšeně na zrušené obydlí truhlářovo, kde seděl ještě muž se ženou lomíce rukama ve světnici uznávajíce neštěstí své za spravedlivý trest, protože vzali pod krov svůj jesuitu.

Když poslední členové svrchovanosti národní kráčeli po mostě k starému městu, potkala je důstojně si vykračující noční hlídka s hasiči města Nadějova. V čele jejím bylo viděti policejního syndika. Vyptáváno se při té příležitosti, kde prý hořelo a policejní syndik uznal za vhodné pozeptati se přívětivě, jak se chovali měšťané dnes v noci při poslední činnosti úřední bývalé svrchovanosti národní

v Nadějově. Odpovědi byly velice uspokojivými a prozatím bylo soudní stíhání dvořáka ujednanou věcí. Ostatně pobnula horlivost služební přece hlídače města Nadějova, by si prohlédli ihned jeviště události. Když však žádali u domu truhlářova za vpuštění, odbyla je žena jeho u polootevřené okenice takovým přívalem hrubých a neuctivých slov, že se viděl policejní syndik k uhájení úřední hodnosti byť i nerad, nucena, i proti této odbojnici zakročiti trestně.

„Ach ti jesuité!“ vzdychal přijda po hodině asi domů a ulehnuv šťastně do postele. „Ať mně ještě někdo řekne, že nejsou nejhoršími rušiteli pokoje.“ — S těmito na výši doby stojícími myšlenkami usnul a snil o ministrovi, který mu vděčně tisknul ruku, protože prý se zachoval na výsost loyálně při vypuzení jesuitů.

Co se zatím skláněl noční klid, byť i trochu pozdní, nad obyvateli dobrého města Nadějova a se skoro zdálo, že nebude mítí noční výtržnost, která se zmocnila občanů posunčinou jakousi, žádných závažných následků, a že bude snad v několika dnech až na zpustošené obydlí truhlářovo úplně zapomenutou, vybralo si neštěstí jiné oběti. Co se lid snažil, aby si na prázdném obydlí jesuitovu dopomohl ku svému právu a smetl s povrchu zemského příbytek nehodného člena lidské společnosti ohněm, otočil se ostrý vítr půlnoční od řeky, který přenesl se střechy domu truhlářova jiskru přes zabradu a zeď na dřevěný štít jednoho domku nízkého stojícího na silnici z města vedoucí. Bydlela tam chudá rodina dělnická a spala již dlouho jsouc zemdlena krušnou prací polní. Neslyšela ničeho z hluku ve městě bouřícího tam na poli a když se byl přiblížil k tiché chýži její, odebrali se již dávno ku spánku. Jiskra se usadila na suchém krovu štítu nad spějícími ničeho netušícími, uhasla na pohled, avšak jen na chvílku, aby tím jasněji pak vyšlehla, vzrostla v několika minutách ve žhavou kouli a za krátko stála polovice střechy v jasných plamenech. Praskající žár probudil ženu dělníkovu, která viděla, že již malá světnička plna kouře. S žalostným pokřikem vyburcovala prudce muže, dítky a dědečka ze spánku. A co v bédování modlíce se sem a tam pobíhali, srazil hořící trám v pádu

starce k zemi, že zůstal bez vědomí ležeti mezi hořícími troskami. Muž skočil zatím do stodoly, aby zachránil trochu potravin a vyvedl z chléva bučící krávy. Tu upozoruje plačícími dítkami obstoupená matka ku svému zděšení, že schází jeden chlapec. Starší dívky se namáhají, aby pomohly dědouškovi, menší nařikají hlasitě vidouce spěchatí matku zpátky do hořící světnice.

Tu se blíží čerstvým krokem mužové černě odění. Viděli již z daleka hořící dům a spěchali tam. Jeden z nich slyší od dětí, kde jest matka a co bledá a vrazí za ní bez dlouhého rozmýšlení do plamenů. Maličko a zachránil matku a hošíka před smrtí ohnivou. Jiný klečí u nařikajícího dědouška, jehož vytáhli vnoučkové z kouřících ssutin. Těší jej laskavými slovy modlí se s ním, an zápasiti počal se smrtí. Druzi dva chvátají za mužem pomáhající mu zachrániti majetek jeho, pokud bylo možná.

Pozdě již přišli lidé z města k pomoci, dům byl již celý shořel. Prostí lidé, jakými byli tito, stáli u velkém pohnutí vidouce, že přišla pomoc jejich příliš pozdě a že jiní převzali tuto povinnost lásky.

Muž jeden v černém oděvu zatlačil umírajícímu starci ležícímu před ním na trávníku oči vybízeje matku s dětmi s pláčem kolem klečícími k modlitbě a oddanosti do vůle Boží. Soudruhové jeho pomáhali muži vytahovati poslední na polo ohořelý nábytek z doutnajících trosek a do zahrady odnáseti, kde byly i obě krávy hrůzou ještě funicí uvázaný u plotu.

Byli to dva otcové z tovaryšstva Ježíšova se dvěma svými novici. Byli z jednoho místa, kde dlouhá léta blahodárně působili, bezohledně násilím vypuzeni prohlásivše dříve, že ustoupí jen násilí. Tak se jim naskytla, když dlouhá léta konali na tisících a tisících ve zpovědníci a na kazatelně, slovem a příkladem, skutky duchovního milosrdenství, i nyní ještě řízením Božím příležitost, prokázati ubohému lidu, jehož těžiteli a učiteli byli, poslední skutek tělesného milosrdenství, dříve než jsouce zákonem bezprávnými vyhlášení a z místa pokoje nemilosrdně vypovězení,

svrhli prach takovéto země s nohou svých, zaměřivše s apoštolskou berlou poutnickou ze vzdělané Evropy do dalekých končin, kde doufali najíti pohostinného přijetí u vděčných divochů.

O d h a l e n í.

Naše milá řeč mateřská má jedno slovo, jehož původ těžko jest vypátrati, jehožto význam však mysl lidská tím více vystihuje v pocitech. Jest to „opice“. V tomto stavu nalezalo se následujícího dne velmi mnoho občanů nadějovských ohledem stanoviska lékařského, ale též i městu byla všeobecně vtisknuta tvářnost „po opici“, tvořící prosaické zakončení i nejpoetičtější podnapilosti. Mnohé hlavy ctihodné tvářily se v Nadějově vstávající z postelí nejen nevyspale, nýbrž velice zaraženě. Mnozí, kteří měli jakousi zručnost již v jednání svrchovanosti národní a včera večer v hlavní úloze vystoupili, pomýšleli již na to, najíti důkazu pro „alibi“; jiným se zdála věc celá jen snem a snažili se zasmáti se celému bláznivému průběhu této události. Jmenovitě mělo ženské pokolení co mluvit o dobrodružství u chrámku vítězné bohyně. Že jsou strašidla, vědělo se po Nadějově již při prostírání na stůl. Jak báječně romantickým byl ten nový sad, kdyby tam jen skutečně tak nejisto nebylo bývalo.

V mužském pokolení bylo jich mnoho a to právě těch největších posměváčků, kteří se od nynějška stranili sadu rozkřičeného již při soumraku. Málo konečně takových, jak se nedalo jinak ani při vysokém stupni vzdělanosti v Nadějově očekávati, kteří by se byli prostě za to styděli.

Nové rozčílení přinesla ostatně zpráva o požáru u chudého nádenníka. I o jesuitech se stala zmínka a nežli se dostala novinka tato na druhou ulici a k třetí kavárně, byla z objevení se otců tovaryšstva Ježíšova hotová báje. Hned prý byli jesuiti ukryti ve sklepení sříceného domu a podzemní chodbou prý se dostali ven; hned zase prý to byli oni, kteří zapálili dům, hned zase, že prý zatkla policie celou tlupu jesuitů potulných a vsadila do vězení. — „Jesuiti v tom měli přece prsty,“ soudila intelligence nadě-

jovská. „Jak a proč, to zůstane ovšem tajemstvím. Na každý způsob mají zde toho vinu a spustošení domku truhlářova jest prý vhodnou výstrahou, varovati se jesuitů.“

Co zatím dávalo takové rozumování tolika lidí nadějovských úplně platné vysvědčení o tom, jakého vzdělání vědeckého a jmenovitě logického mohlo se jim dostátí výbornou četbou novin za příznivých okolností v čase průměrně tak krátkém, krácel pán z Vranova, Teklin otec k docela jiné závěrce, měře v županu velkými kroky svou světnici, kterou plnil ustavičně většími mraky kouře. Potutelný článek nadějovských novin rozhořčil přirozeně nad míru starého důstojníka námořního. V dceři své, jejíž ideální povaha mu ovšem již dosti mrzutostí nadělala, cítil sebe na cti uražena a za tuto urážku bylo mu třeba zadostučinění. K této závěrce dospěl starý námořník již dávno, a umínil si, že ji musí vykonati. Jak se to má však provést na tom se nemohl delší čas sám ustáliti a pochybnosti tyto byly příčinou, že již časně ráno chodil čerstvým krokem po světnici sem a tam. Tekly neviděl, jak se častěji stávalo, již od předevčíra a neměl též chuti s bláznivou „fregatou“, jak jí v zlosti spílával, nejdříve vyjednávat. Umínil si, jednati na suchu, jako byl kdysi zvykl na vodě, zkrátka a dobře vykonati vše, a při objevení se nepříteli započítí hned s palbou. Mínil, že není zapotřebí teprve zkoumati důkladně příčinu urážky. Ať to bylo jakkoli — byť byl i své poeticky nadchnutý dceři ze zkušenosti mnoho i nedůvěřoval, bylo již napřed jistým, že musí míti zadostučinění. Konečně se rozhodl na způsobu, jak si je má zaopatřiti. Rychle posnídal, vypil skleničku rumu na to a krácel k místnostem redakce ctěného žurnálu nadějovského.

Redaktor Obratný patřil k těm, kteří sdíleli námi vylíčený stav města dnes ráno a to nejen všeobecně, nýbrž byl i tělesně včerejším dnem a jeho událostmi sklíčen. Dvojnásob mu bylo tudíž nepříjemným vida otvírati dvěře své pracovny tak náhle a prudce a vcházetí pana Vranovského bez pozdravu. Redaktor by byl musel — čehož ovšem nebylo — býti příliš naivním člověkem, kdyby byl ihned nepochopil situaci a neporozuměl, oč se jedná.

„Přejete si!“ zněla proto rozpačitě otázka nezvanému hosti vstříc. Slova mu uvízla strachem skoro v hrdle.

„Přeji si vám ukázati.“ pravil námořník se šedivými vousy nesmeknův ani klobouku, „jak se nakládají břupy na pobřeží britském.“ Při tom tiskl silněji hrubou kostnatou pravicí rádnou španělku, která mu sloužila za podporu.

„Nechápu vašich vtipů,“ koktal redaktor, v kterém nebylo již znáti hrdinného občana posledních dnů. Bezděky ustoupil za psací stůl. Starý důstojník pokročil však o krok k němu blíže.

„Není ani třeba,“ odpověděl a oči mu začaly svítiti — abyste rozuměl mým vtipům, jen když se mně naskytla příležitost, bych vám je dal ucítiti.“ Rychle se po těch slovech obrátil ku dveřím, které zavřel vzav k sobě klíček od nich.

„Pane, chci vysvětlení!“ křičel jako sýr bledý žurnalista, marně se po nějaké zbrani ohlížeje.“

„Toho se ti má dostat, bídný kluku!“ pravil námořník. „My jsme o samotě.“

Chopil redaktora pevně za límec a položil ho opatrně na židli k podobné práci jako stvořenou. Obratný sebou házel sice jak mohl, musel však uznati, že má před sebou sedmdesátníka, v jehož svalech byla dosud zdatná síla mužná. V chladnokrevném mlčení vykonal starý pán holí vzduchem pronikavě poletující dílo své, co zatím oběť jeho se svíjela a jemu se vytrhnouti snažila, posléze však jen sebou trhajíc bolestně naříkala.

Když bylo dílo úplně vykonáno tak jako zkrocení neposlušného plavčíka dřevem se děje, položil námořník skleslého novináře s jakousi pečlivostí na pohovku; na to otevřel zase dveře.

„Mám to pode ctí svou“, pravil, „pouštěti se do výkladu s lidmi vašeho řemesla, však této mé odpovědi, anebo, jak chcete, této mimoúřední opravě jste porozuměl. Podotýkám jen, že si ještě vyhrazuji také veřejné zadostučinění, kde vás budu jen ve městě veřejně viděti. Radím vám tudíž v dobrotě, byste co nejdříve odešel z města. Můžete si kdekoliv zřídití váš travičský obchod.“

Jak se zavřely dveře za hrozným hostem, zasténal novinář z hluboka. Ležel dosud bez pohnutí maje oči zavřené

na pohovce; neušlo však mu žádné ze slov protivníkůvých. Pracně povstal, nyní cítě k zděšení svému, že mu každé pohnutí působí ještě větších bolestí. K vzteku a k přemýšlení neměl v tom žalostném stavu žádné chuti; posýlal však osudný článek tam, kde se daří koření. Muž takto obrazně i neobrazně zmalovaný zalezl do postele, z které nemohl se několik dní hnouti pro brozný rheumatismus, jak oznamovaly noviny.

Té chvíle, co mstil otec způsobem tak velice účinným čest svou a své dcery, seděla tato velice zemdlena s pomatným zrakem na známém tarase. V ruce držela noviny, vedle na lavici leželo „Očekávání“ Schillerovo otevřené a milá kytara spočívala na kolenou. O ukrutném článku nadějovských novin neměla ještě ani ráno potuchy. Neměla tyto dny pokdy, nahlédnouti do novin a z přítelkyní škodolibých nebyla žádná tak zlomyslnou, by ji navštívila a se dojmem toho článku na ní pásla. Otec její však nebral věc se stránky inkvizitorní, nýbrž přikročil, jak jsme viděli, beze všech okolků k dílu. Měla tedy Vranovských Tekla ve vyhledané zúmyslně samotě dosti času, vznášeti se od fantasie k fantasii, stavěti vzdušné zámky na zámky, pak se opět chopiti kytary, by si zazpívala posledním zbytkem hlasu svou píseň zamilovanou:

„Tam v dáli tiché mlhavé,
tam dlí mé štěstí ztracené“ —

Několikráte pospíšila do zahrady a při každém šustotu myslela, že jest u cíle svých vroucích tužeb. Ano i v noci zaběhla si několikráte v bílém závoji k tarasu a seděla zimou se třesouc na lavici, čekajíc se srdcem tlukoucím — až přijde. Ký div, že si včera odpoledne v rozhárané náladě konečně umínila, vyhledati toho, jemuž věnovala na věky své srdce. Dlouho přemýšlela v zimničním rozčilení a oči její bloudily nestále na vše strany světnice. Posléze našla, jak si sama povídala, nejideálnější cestu, aby ho uviděla a také překvapila. Přebírala se kvapně v šatníku, uložila potřebné do koše, který pečlivě zadělala, a pošeptavši dceři zahradníkově několik slov, dala jí koš. Děvče odešlo

spěšně s košíkem a Tekla pospíchala pozdě odpoledne za ní po mostě na předměstí a dále do lesa, kde věděla o romantickém úskalí s padlinou obrostlou břečťanem, které říkala ráda jeskyně Kalypsina. Zde na ni čekala dívka, která se nemohla dosti vynadiviti, vidouc slečnu vybírat z koše obsah a oblékat se do zvláštního oděvu. Byl to oblek k živému obrazu „Wacht am Rhein“, který představovala poslední zimy Tekla. Jakožto bohyně Germania minila čekati na milence s přilbou, štítem a mečem, chtěla mu, tak si povídala sama, ukázati, jak jej bude chrániti, byť byl i — jesuitou!

Zaražená dívka zahradníková byla poslána pryč a poručeno jí, teprve se soumrakem opět přijíti. Rozpaky se usmívajíc odešlo děvče; Germaniã se však uvelebila do jeskyně, čekajíc.

Čekala však celé hodiny — ubobá Wacht am Rhein! a každou minutou rostla její netrpělivost a s tou pomatení mysle. Když konečně přiběhlo děvče bez dechu, an se již tmělo, a opuštěné Germanii nesouvisle vykládala, co se děje na náměstí městském a jak prý se docela jistě ještě dnes večer brozný jesuita zničí, počaly se myšlenky nebohé slečny jsoucí od mládí zvyklé sytiti se verši Schillerovými a moderními frásami, úplně kaliti a jen jediná věc jí byla jasnou, že musí miláčka zachrániti. Mluvila tak pomateně, že se až dalo děvče do hlasitého pláče. Tím přišla trochu k sobě, zahalila se v plášť ležící v koši a kráčela za tmy k městu. Jsouc vysílena přišla k domu zahradníkůvých, ležícímu u sadu před mostem a vešla do vnitř na pozvání dívčino. Zahradnice spráskla ruce nad hlavou v zděšení vidouc slečnu po boku dcery své v tomto obleku u dveří. Marně prosila Teklu, by odložila oděv ten. Tato ji žádala, by se šla přesvědčit, co se děje v městě. A když zahradnice donesla zprávu, že se lid ubírá z náměstí k obydlí jesuitovu, provedla Tekla přese vše výmluvy výjev v chrámku bohyně vítězství a byla posléze jako ve snách od zahradnice převezena v člunu přes řeku k domu svému.

Nyní seděla na tarase držíc číslo novin v ruce, kde byl onen zlomyslný článek vytištěn. Uviděla dnes nešťastnou

náhodou noviny ty a četla je. Před očima se jí zatmělo a a vědomí se jí ztrácelo. Přijdouc k sobě, sáhla příšerně se usmívajíc po listě, knížce a kytáře, klopýtajíc v hrozně roz-cuchaném oděvu k tarasu.

Obyvatelé nadějovští měli ještě více býti domrzeni dnešního dne. Poslední číslo úředních novin přineslo zprávu, že projekt dráhy Nadějovem, kterým by se bývalo stalo město střediskem daleko rozvětvené sítě železniční, od vlády schválen nebyl. Tváře ctěných měšťanů, kteří se toho odpo-ledne ukázali na ulici, byly nápadně delšími. I doktor Spahn byl mezi zaraženými. Ostatně, kdo uvážil věc chladněji, mohl se ještě vždy smířiti s nezdarem veliké naděje. Mu-seloť se přece město zabývati příliš důležitým a nejvš ča-sovým úkolem, ukázati mravní a politickou ošklivost proti jesuitům a dáti příklad dobrý v ohledu tom ostatním mě-stům v zemi. Toto se též — byť i ne docela, tedy přece v míře vydatné stalo intelligentními měšťany nadějovskými. Kdekoliv byla jen řeč v novinách o úspěchu osvícenosti a vzdělanosti právního státu, musela se učiniti též zmínka o městě Nadějově; čestné místo v dějinách vlasti bylo mu zajištěno. Mohlo proto s jakýmsi zadostčiněním oželeť znač-nou škodu hospodářskou, jakou bylo ujití železné trati.

Ostatně nemělo míti překvapení toho dne žádného konce. K večeru přišel policejní syndik, který měl celý den co činiti s vyšetřováním včerejšího srocení lidového, se za-páleným obličejem ku krajskému komisaři. Nalezlť totiž u truhlářových něco důležitého — zapečetěné psaní adreso-vané na jakéhosi inženýra v hlavním městě, které prý do-stala žena truhlářova od svého nájemníka předevčír večer, by je dala na poštu. A co ukazoval syndik toto psaní pánu Velkohorskému, pohlížel na něj s tázavým pohledem. Ten však otevřel hned psaní právě velice lhostejně: „tajemství listovní platí — jak známo — jen pro soukromého člověka. Stát nezná žádného tajemství, on má podle Hegla povinnost o všem věděti, protože musí také všecko dělati. Čtěte!“ —

S pozorností neustále větší poslouchal pak přednosta nadějovského úřadu syndika takto čtoucího:

„Milý příteli !

Úkol můj zde šťastně dokonán. Mohl jsem skončiti dílo pro pana Goldensteina klidně a důkladně. Území se ukázalo na podiv příznivým tužbám mého patrona a já nepochybuji, že se uzná stavba železniční tratě Nadějovem dle důvodů mých jako docela nepraktickou a že se tento projekt zamítne.

Ostatně měli vysocí páni v hlavním městě na spěch. O půl noci pošle mně pan z Goldensteinů sekretáře se službou, aby odvezli mé nákresy i se spisem pamětním. Na štěstí jsem je den před tím dokončil. Dovolil jsem si odeslati zároveň svůj kufřík, bych mohl zcela nepozorovaně opustiti město, tak jak jsem přišel Pán. z Goldensteinů mně pravil, že dává ministr mnoho na mé úplné incognito. Budou tedy páni spokojeni se mnou.

Hlavním žertem, kterému se budu do smrti smáti, jest však, že jsem přišel do podezření, jakobych byl zakukleným jesuitou! Drahý příteli! Já — jesuitou? — Ach — býval bych se jím stal! Od té doby, co jsou vypuzeni, stoupá má vážnost k nim více a více. Budu však směti také býti jen co rozkřičený jesuita objeviti se před zrakem rytíře z Goldensteinů? Jak se dovídám od své velice mlčenlivé hospodyně, velmi to rádné ženy truhlářovy, byla i včerejšího večera pořádána lidová schůze za příčinou rokování, co činiti proti jesuitskému vetřelci do osvětleného města Nadějova. Ztratím se proto, co možná nejdříve. Mé obydlí útulné jest ještě na jeden měsíc zapláceno; zmizím tudíž jak duch Hamletův, čuje-li ranní větřík a míním se zotaviti několik týdnů ve švýcarských alpách, bych si však zároveň při té příležitosti prohlédl obrovský tunel Montcenise.

Jaké štěstí jsem mimo to udělal v tomto zajímavém městě, povím Ti, až mně uvaříš s obvyklou Tobě dovedností někdy v zimě večer sklenici punče. Věř mně, nejsou jen všechna dobrodružství v rytířských románech ku čtení..

Na brzkou shledanou!

Tvůj

Jiří Braun.“

Syndik četl pořád zdlouhavěji a důrazněji, čím více přicházel do psaní. A když skončil, podívali se oba páni v slavnostním zamlčení na sebe. Zlost, starostlivost, hanba zrcadlily se střídavě na tvářích jejich.

„Uděláme nejlépe,“ pravil posléze Velkohorský pán, zničíme-li toto psaní. Zůstane to mezi námi tajemstvím. Vyšetřování včerejšího nepořádku musí se — toť se ví — zastaviti, poškozeného pronajímatele uspokojíme tak dalece, aby si dále nestěžoval.“

A tak se také stalo. Věc přišla však — jak se opravdově udála, přece jakýmsi způsobem do veřejnosti. Cizí noviny přinesly ironické zprávy o Nadějově, kde prý byl vy-pátrán zakuklený jesuita a proto prý patří vlastně Nadějov do Švábska. Kde prý takové kousky jsou obyčejnými.

Redaktor Obratný odtáhl ku podivu rychle z města, když se byl šťastně vyhojil z hostce a svůj list prodal pod cenou doktorovi Spahnovi. Kdesi ve venkovském městě založil nový list, kde stálo za nedlouho, že prý přišel před nějakým časem jesuita jakýsi pod nepravým jménem do Nadějova, aby tam působil pro internacionálu; lid prý však netrpěl ve svých zděch tohoto vyvrhele lidské společnosti. Dříve však, než prý jesuita uprchl, svedl prý šlechtickou dívku jednu, která později umřela v blázinci.

To poslední bylo pravdivým. Tekla Vranovská zemřela v blázinci.

Obsah.

	Strana
Předmluva	3
Čajová společnost	5
U beránka	12
V kanceláři	21
Májová vycházka	29
Důležité zprávy	35
Dva listy	44
Parlamentární veličiny	47
Ministrovy radosti	61
Svrchovanost národa	66
Skuteční jesuité	75
Odhalení	81

